

Data Analysis of Propulsion Foundation's Drivers Affecting Urban Poverty in Semi-privileged Areas of Khuzestan Province (Shadgan and Ramhormoz Cities)

Masoumeh Bagheri

A Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Marziyeh Shahryari *

Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Ali Boudaghi

Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran.

Sajad Bahmani

Associate Professor of Sociology, Department of Social Sciences, Faculty of Economics and Social Sciences, Shahid Chamran University of Ahvaz, Ahvaz, Iran

Introduction

Examining the trend of the poverty line in the period (1376-1399) of Khuzestan province indicates the increasing trend of poverty in urban areas more than in rural areas. This research aims to explain poverty in semi-privileged urban areas of Khuzestan province. The main research questions are as follows:

1. How do the beneficiaries of the phenomenon of poverty interpret the process of its formation and what concepts is this interpretation formed around?
2. What are the main drivers affecting poverty from the point of view of urban activists?
3. What actions-interactions do activists living in semi-privileged areas have in relation to poverty?
4. What are the consequences (physical, psychological and social) of poverty in the urban environment from the perspective of activists?

* Corresponding Author: m.shahryari@scu.ac.ir

How to Cite: M, Bagheri; M, Shahryari; A, Boudaghi; S, Bahmani. (2024). Data analysis of Pishran Foundation Effective on Urban Poverty in Semi-Privileged Areas of Khuzestan Province (Case Study: Shadgan and Ramhormoz Cities), *Journal of Social Development and Welfare Planning*, 15(58), 1-42.

Methods

In terms of practical purpose, in terms of qualitative paradigm, and in terms of method, the research has benefited from the theory arising from the data. The data collection tool was unstructured interviews. Participants studied in this research according to the topic and purpose of the research, which seeks to explore the social, cultural and economic structures caused by poverty in the semi-privileged urban areas of Khuzestan province. The participants include academic experts (experts in the field of poverty), senior experts of executive bodies (experts of the governorate, district governors, councils, experts of the provincial facilitation offices, social experts of the governorates of selected cities), individuals and families living in different regions and localities of the province, especially are marginal areas. In this research, following the principle of maximum diversity, the purposeful sampling method will be used to select the cases.

Results

Based on the results of the research in terms of conditions including (lack of social capacity building, challenges of attracting investors, lack of accountability and transparency in the performance of public institutions in terms of the optimization of decisions and solutions implemented, injustice in the distribution of credits and facilities, Weak capacity of local residents, lack of allocation of facilities to real business, low production efficiency and use of primitive technology) and in the action-interaction dimension (allocation of government facilities to real business, social interaction, promotion of entrepreneurial discourse among people, training efficient management, the role of institutional housing (relief committee, welfare), attention to spatial justice) and in the dimension of consequences (not prioritizing the preservation of the human position and the safety of people, the erosion of the quality of life, the shortness and lack of concentration of the legislator, the lack of attention to social problems and moral deviations, increasing national sensitivities, ethnic divergence, immigration, disillusionment with the authorities) which is formed around a core category called (poverty and social alienation).

Discussion

After the coding of the interview findings, from the perspective of the research beneficiaries, injustice in the distribution of credits and facilities is one of the main drivers affecting poverty in semi-privileged urban areas. Which is somehow related

3 |

to wrong planning, i.e., planning that does not fit the economic, social and cultural conditions of the society. This finding is in accordance with the research results of Chakravarty (2006) that the limitation of opportunity is one of the characteristics of creating conditions of instability and lack of economic and social investment and the vulnerability of poor people in terms of living environment.

Keywords: Multidimensional poverty, traditional mental structure, overconfidence, ruralization, credit challenge, insufficient support

تحلیل داده بنیاد پیشران‌های مؤثر بر فقر شهری در مناطق نیمه برخوردار استان خوزستان (شهرستان شادگان و رامهرمز)

- معصومه باقری دانشیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
- مرضیه شهریاری* استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
- علی بوداقی استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.
- سجاد بهمنی استادیار جامعه‌شناسی، گروه علوم اجتماعی، دانشگاه شهید چمران اهواز، اهواز، ایران.

چکیده

آگاهی از وضعیت فقر در یک جامعه اولین قدم در مسیر برنامه‌ریزی برای مبارزه با فقر و محرومیت و بررسی نتایج برنامه‌ها و سیاست‌های پیشین و احیاناً تجدیدنظر در آنها خواهد بود. این پژوهش با هدف تبیین فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان می‌باشد. روش مورد استفاده در این پژوهش، نظریه داده بنیاد است. مشارکت‌کنندگان پژوهش حاضر ۲۴ نفر از ذینفعان مرتبط با فقر هستند که یا ساکن مناطق مورد پژوهش هستند و یا تجارب کار و فعالیت اداری و تعامل با این مناطق را دارند. جهت جمع‌آوری داده‌ها از تکنیک مصاحبه نیمه ساختاریافته و برای انتخاب موردها از نمونه‌گیری هدفمند استفاده شده است. بر مبنای نتایج پژوهش در بعد شرایط شامل (عدم ظرفیت‌سازی اجتماعی، چالش‌های جذب سرمایه‌گذاران عدم پاسخگویی و شفافیت در عملکرد نهاد‌های عمومی در بخش بهینگی تصمیم‌گیری‌ها و راهکارهای اجرا شده، بی‌عدالتی در توزیع اعتبارات و تسهیلات، توانمندی ضعیف ساکنان محلی، عدم تخصیص تسهیلات به کسب‌وکار واقعی، بازدهی کم تولید و استفاده از تکنولوژی ابتدایی) و در بعد کنش - تعامل (تخصیص تسهیلات دولتی به کسب‌وکار واقعی، برخورداری اجتماعی، ترویج گفت‌وگو کارآفرینی در بین مردم، تربیت مدیریت کارآمد، نقش مسکن‌گونه نهادی (کمیت‌امداد، بهزیستی)، توجه به عدالت فضایی) و در بعد پیامدها (در اولویت نبودن حفظ جایگاه انسانی و امنیت افراد فرسایش کیفیت زندگی، کوتاهی و عدم تمرکز قانون‌گذار، عدم توجه به معضلات اجتماعی و انحرافات اخلاقی، افزایش حساسیت‌های قوم، واگرایی اقوام، مهاجرت، دلزدگی از مسئولین) است که حول یک مقوله هسته به نام (فقرقابلیتی و طرد اجتماعی) شکل گرفته است.

واژه‌های کلیدی: فقر شهری، نظریه داده بنیاد، نقش مسکن‌گونه نهادی، خوزستان، مناطق نیمه برخوردار

مقاله حاضر برگرفته از طرح پژوهشی استانی با عنوان «شناخت آسیب‌های منجر به فقر در جوامع شهری و روستایی استان خوزستان و ارائه راهکارهایی جهت کاهش فقر» با حمایت استانداری استان خوزستان است.
* نویسنده مسئول. m.shahryari@scu.ac.ir

مقدمه و طرح مسئله

با توجه به این مسئله که پدیده فقر، مشکلات اجتماعی و اقتصادی را در ابعاد گوناگون برای جوامع انسانی به بار می‌آورد و این پدیده از توسعه‌نیافتگی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ناشی می‌شود و ثبات سیاسی، همبستگی اجتماعی و سلامت جسمی و روحی ملت‌ها را تهدید می‌کند. از اواخر دهه ۱۹۷۰ به ویژه با شروع دهه ۱۹۸۰ به دلیل پذیرش برنامه اصلاح ساختاری، آزادسازی و خصوصی‌سازی توسط بسیاری از کشورهای جهان، فقر و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر مورد توجه بسیار قرار گرفت (سعدالهی و همکاران، ۱۳۹۹: ۶۱).

زندگی در فقر به معنای زندگی با مبارزه و محرومیت است (Omar, 2020: 1). رویکردها و مفاهیم متفاوتی برای تعریف و اندازه‌گیری وجود دارد. فقر وضعیتی است که، فرد در آن با فقدان منابع مالی و پولی مواجه شده است (webster, 2014: 8-10). فقر به عنوان مفهومی پویا و سیال، در حال تغییر بوده و تابعی از الگوی مصرف، پویایی اجتماعی و تغییرات تکنولوژیک است. فقر، شرایط نامناسب زندگی و پیامدهای جدی فردی و اجتماعی از تهدید قریب‌الوقوع گرسنگی و افزایش خطر ابتلا به برخی بیماری‌ها، تا عدم توانایی شرکت در خدمات عادی در دسترس بقیه جامعه را به دنبال دارد (LAČNÝ, 2020: 413).

در خصوص مسئله فقر اساس بحث بسیاری از اندیشمندان و سیاست‌گذاران شناسایی شیوه‌های صحیح برخورد با مسئله فقر می‌باشد (Munoz, 2018: 4). محور کامل فقر نیاز به برنامه‌ای بلندمدت و مستمر دارد که پیش‌درآمد آن شناسایی ساختارها و عوامل اثرگذار بر فقر است (Francis, et al, 2019: 787). فقر برآورده شده در استان‌های اردبیل، خوزستان، خراسان رضوی، فارس، خراسان جنوبی، چهارمحال و بختیاری، کهگیلویه و بویراحمد، در سال (۱۳۹۷) یک میلیون و هشتصد و هزار تومان برای خانوار چهارنفره می‌باشد که نسبت به بهار سال ۱۳۹۷، افزایشی در حدود ۲۰۰ هزار تومان داشته است.

باید توجه داشت که ۲۰۰ هزار تومان افزایش در هزینه سبد خط فقر، برای فقرا رقم بسیار قابل توجهی است زیرا به‌طور معمول مشاغل این گروه‌های درآمدی در دسته مشاغل با بهره‌وری پایین و با درآمد ثابت قرار دارد که به سختی افزایش درآمد در آنها رخ خواهد داد (شهبازیان و همکاران، ۱۳۹۷: ۴). همچنین اندازه فقر چندبعدی در استان خوزستان در دو سال مورد بررسی به ترتیب ۲۵ و ۲۸ درصد است که از متوسط کشوری بالاتر و شدت فقر ۳۴,۴ و ۳۴,۷ درصد است. بیش‌ترین محرومیت به ترتیب در ابعاد اشتغال، سلامت، مسکن، استانداردهای زندگی و آموزش است (اندایش و همکاران، ۱۴۰۰: ۱).

طبق گزارش بانک جهانی در خصوص فقر و رفاه (۲۰۱۶) ۷۶۷ میلیون نفر در سراسر جهان در فقر شدید زندگی می‌کنند (Rural Development Report, 2019). بنابراین رفع فقر و دستیابی به عدالت و انصاف اجتماعی به عنوان پروژه اصلی و استراتژیک این کشور تعریف شده است (Libang et al, 2019: 16). تحقیقات فعلی در مورد فقر شهری در چین، کره و برزیل عمدتاً مبتنی بر جامعه‌شناسی، اقتصاد و علوم سیاسی است. این در حالی است که برنامه‌های مبارزه با فقر همان اندازه که به کارآیی سیاست‌گذاری و شیوه اجرای برنامه نیاز دارد، به شناخت ابعاد گوناگون پدیده فقر و دلایل و پیامدهایش نیز نیاز دارد.

به این ترتیب، بررسی و آگاهی از وضعیت فقر در یک جامعه نخستین گام در راه برنامه‌ریزی برای مبارزه با فقر و محرومیت است. در کشور ما نیز فراهم کردن شرایط مناسب برای زندگی تمام اقشار جامعه و وظیفه اصلی کارگزاران و مسئولین اقتصادی کشور است. انقلاب اسلامی ایران کاهش و در نهایت، از بین بردن فقر را به عنوان یک هدف بنیادین مورد توجه قرار داده است به گونه‌ای که در اصول ۳، ۲۱، ۲۹، ۳۱، ۴۳ قانون اساسی به مسئله فقرزدایی و تأمین رفاه اقشار محروم، به صراحت اشاره شده است.

بر این اساس پدیده فقر (شهری) در استان خوزستان به عنوان یکی از استان‌های برخوردار از منابع طبیعی و محل استقرار صنایع مرتبط با نفت، گاز و پتروشیمی نیز از این قاعده مستثنا نیست. مسئله اصلی پژوهش کنونی نیز از اینجا نشأت می‌گیرد و تلاش می‌شود

تا ضمن آنکه درک صحیحی از وضعیت فقر در استان بدست آید؛ مهم‌ترین عوامل بسترساز آن نیز شناسایی شوند. بررسی روند خط فقر در دوره (۱۳۷۶-۱۳۹۹) استان خوزستان حاکی از روند رو به افزایش فقر در مناطق شهری بیشتر از مناطق روستایی است. بدین ترتیب فقر یک مسئله مهم است که لازم است جهت مواجهه با آن و ارائه راهکارها و برنامه‌های متناسب با شرایط جهت مهار آن، پژوهش‌ها و مطالعات دقیقی صورت پذیرد.

قابل ذکر است که، تاکنون پژوهشگران حوزه فقر و فقرشناسی پژوهشی درباره فقر و ساختارهای آن در مناطق شهری شادگان و رامهرمز ارائه نداده‌اند. بیشتر مباحث عنوان شده در زمینه فقر در مناطق شهری شادگان و رامهرمز از مناطق نیمه برخوردار استان خوزستان به صورت جزئی ارائه شده است که جامع نیست؛ مطالعه حاضر با مدنظر قرار دادن ذینفعان مرتبط با پدیده فقر (با محوریت کنشگران ساکن در مناطق نیمه برخوردار) و تمرکز بر تجربه فقر به دنبال این بوده است که با استفاده از رویکرد تفسیری و روش‌شناسی کیفی پژوهش (روش نظریه داده بنیاد) ضمن واکاوی تجربه سکونت در مناطق فقیرنشین نشان دهد این افراد چه درک و تفسیری از فقر دارند و فرایند طی شده در شکل‌گیری این تجربه چگونه بوده و اکنون تفسیرشان از نحوه گذران زندگی حول چه مفاهیمی شکل گرفته است.

پژوهش حاضر با اتخاذ رویکرد تفسیرگرایانه و با هدف فهم پدیده فقر از دید کنشگران شهرستان شادگان و رامهرمز در استان خوزستان و احصاء پارادایم آن متشکل از شرایط شکل‌دهنده به این تجربه، کنش - تعامل‌های مرتبط با این تجربه و پیامدهای رخ داده به انجام رسید. بنابراین سؤالات اصلی پژوهش به شرح زیر است:

۱- ذینفعان پدیده فقر، فرآیند شکل‌گیری آن را چگونه تفسیر می‌کنند و این تفسیر حول چه مفاهیمی شکل می‌گیرد؟

۲- شناسایی پیشران‌های اصلی تأثیرگذار بر فقر از دید کنشگران شهری کدام‌اند؟

۳- کنشگران ساکن مناطق نیمه برخوردار در رابطه با فقر چه کنش - تعامل‌هایی

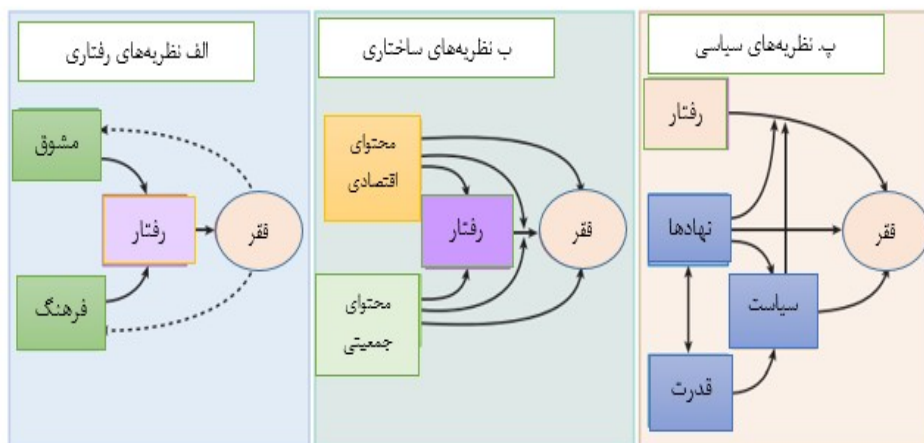
دارند؟

۴- پیامدهای (جسمی، روانی و اجتماعی) فقر محیط شهری از دید کنشگران چه مواردی می‌باشد؟

ملاحظات مفهومی

در مطالعه فقر به روش نظریه داده بنیاد و متأثر از مقولات ظهور یافته می‌توان نظریه‌ها را در چهار طبقه وسیع طبقه‌بندی نمود:

نظریه‌های رفتاری بر رفتارهای فردی متأثر از انگیزه‌ها و فرهنگ متمرکز هستند. نظریه‌های ساختاری بر جمعیت و بازار کار تأکید می‌شود و این دو عامل را زمینه‌هایی فقر در نظر گرفته می‌شوند. نظریه‌های سیاسی معتقدند که قدرت و نهادهای سیاسی باعث فقر می‌شود و رابطه بین رفتار و فقر را تعدیل می‌نمایند. برای افزایش درک این سه نظریه به صورت گرافیکی نمایش داده شده تا روابط را برجسته سازیم (شکل ۱).

شکل ۱- مدل مفهومی روابط علی در نظریه‌های رفتاری، ساختاری و سیاسی فقر

- نظریه‌های رفتاری

نظریه‌های رفتاری در شکل ۱ نشان داده شده است. در این نظریه‌ها، رفتار مکانیسم اصلی است که مستقیماً باعث ایجاد فقر می‌شود (AEI-Brookings, 2015: 134) با توجه به این توضیح، فقرا فقیر هستند زیرا رفتارها را در پیش می‌گیرند مانند مادری مجرد یا بیکاری (Durlauf, 2011: 44) به گفته رفتارگرایان نابرابری‌های نژادی در فقر ناشی از میزان نامتناسب رفتارهای مشکل‌ساز در میان اقلیت‌های نژادی است. برای کاهش فقر، نیاز به کاهش شیوع افرادی داریم که چنین رفتارهایی را انجام می‌دهند.

نظریه‌های رفتاری تمایل دارند انگیزه‌ها و فرهنگ را به عنوان عامل اصلی ارائه‌دهنده منابع رفتاری که منجر به رفتار مشکل‌ساز می‌شود. از نظر فرهنگ، تمرکز در طرح‌ها و رپرتوارهایی بوده است که رفتار فقرا را هدایت می‌کند. ادبیات مربوط به رفتار علل فقر نیز غالباً امکان تعامل بین انگیزه‌ها و فرهنگ را فراهم می‌سازد (Small et al, 2010: 7). محققان رفتاری همچنین بررسی می‌کنند که چگونه فقر به‌طور متقابل به خود رفتار بازمی‌گردد تا از این طریق فقر را بصورت درون و بین نسلی بازتولید کند (خطوط تیره در شکل ۱).

فقر بار عدم شناخت، سوگیری فعلی و استرس را تحمیل می‌کند، که باعث تداوم فقر می‌شود (McEwen, 2017: 446). همچنین فقر توانایی و رشد شناختی کودکان و آموزش را تضعیف می‌کند و منجر به فقر بزرگسالان می‌شود. اغلب این بازخوردها ناشی از فقر است که مشوق‌ها یا مشکل فرهنگی ایجاد می‌کند (Dall, 2014: 3174).

در نظریه‌های ساختاری فقر، «ساختار» به جمعیت‌شناسی سطح کلان و متوسط اشاره دارد. زمینه‌های اقتصادی نشان‌دهنده فرصت‌ها و محدودیت‌های موجود می‌باشد (Calnitsky, 2018: 5). طبق شکل ۱، نظریه‌های ساختاری توضیحاتی در ارتباط با، چگونگی اثرگذاری زمینه‌های اقتصادی و جمعیت بر فقر را از طریق سه کانال بسط می‌دهند.

اول، به‌طور غیرمستقیم، زمینه‌های ساختاری منجر به رفتار مشکل‌ساز منجر به فقر می‌شود. دوم، این ساختارها حتی بدون رفتار، مستقیماً باعث فقر می‌شوند. سوم، زمینه‌های ساختاری با رفتار برای تعدیل رابطه رفتار- فقر بر هم کنش دارند. از این رو، ساختارگرایان با رفتارگرایان تفاوت دارند، زیرا زمینه‌های اقتصادی و جمعیتی تنها از طریق رفتار عمل نمی‌کنند.

همچنین، ساختارگرایان تمایل دارند اثرات زمینه‌ای ساختارهای جمعیتی/اقتصادی را برجسته کنند درحالی‌که رفتارگرایان تمایل دارند بر ترکیب جمعیتی/اقتصادی تمرکز کنند. به گفته ساختارگراها، نابرابری‌های نژادی در فقر ناشی از قرار گرفتن متفاوت در زمینه‌های ساختاری مخرب است. زمینه اقتصادی معمولاً شامل رشد و توسعه اقتصاد صنعتی شدن و غیرصنعتی شدن و عدم تطابق فضایی و مهارت‌ها است. بافت جمعیتی معمولاً شامل محرومیت محله، ترکیب سن/جنسیت، تفکیک محل سکونت، شهرنشینی و تغییرات جمعیتی است.

- نظریه‌های سیاسی

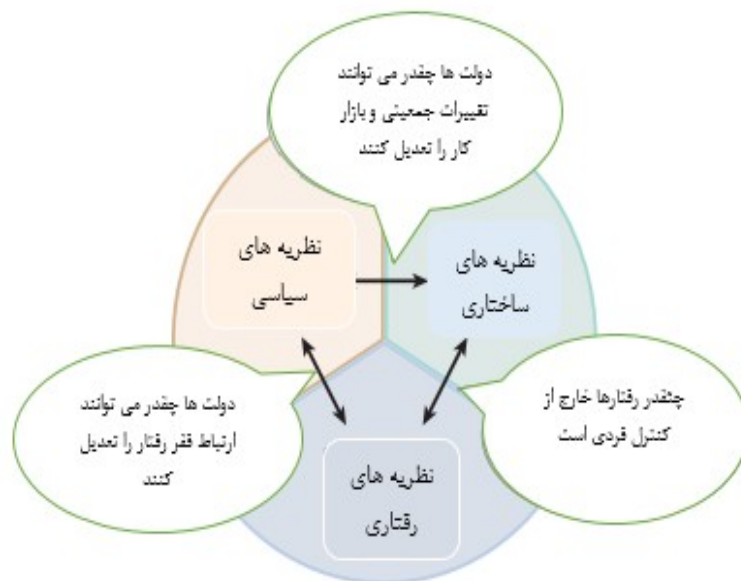
نظریه‌های سیاسی ادعا می‌کنند که فقر یک نتیجه سیاسی است که به روابط قدرت و انتخاب‌های جمعی در مورد نحوه توزیع منابع برمی‌گردد. نظریه‌های سیاسی در شکل ۱ نشان داده شده است. این نظریه‌ها متمرکز بر قدرت و نهادهایی می‌باشند که پیوند رفتار و فقر را تعدیل می‌نمایند. به نوعی قدرت و نهادها یکدیگر را تقویت و نهادها نیز به‌طور مستقیم پیوند رفتار- فقر را شکل می‌دهند. درحالی‌که دزموند و وسترن^۱ (۲۰۱۸) از توضیحات سیاسی غافل می‌شوند و بر روابط سطح خرد بر قدرت و نهادهای سطح کلان، سیاسی توسعه یافته تأکید می‌نمایند.

نظریه‌ها تا حد زیادی بر رویکرد رابطه‌ای آنها مقدم است. برای مفید بودن این چارچوب، مهم است که ارتباط بین این نظریه‌ها را روشن کنیم و تحقیقات تجربی این

---

1. Desmond and Western

بخش نحوه ادغام نظریه‌ها، نحوه طبقه‌بندی مطالعات، نظریه‌ها و نحوه تمایز بین نظریه‌ها را مورد بحث قرار می‌دهد.

شکل ۲- سؤالات مفهومی جهت تمایز سه نظریه اصلی علل فقر

در مطالعات هاشمی و همکاران (۱۴۰۰) در پژوهشی با عنوان «تحلیل تجربه زیسته فقرای شهری از طرد اجتماعی از بازار کار مورد مطالعه؛ مناطق ۱۷، ۱۸ و ۱۹ شهر تهران» به این نتیجه رسیدند که تحریم‌های اقتصادی، شیوع بیماری کرونا، مکانیزه شدن تولید و ارائه خدمات و حضور اتباع خارجی) و شرایط نامساعد اشتغال (مانند: آسیب‌پذیری جسمی، آسیب‌پذیری روانی، درآمد اندک، فقدان حمایت‌های اجتماعی و استثمار) بوده، به گونه‌ای که این شرایط منجر به تداوم فقر بین نسلی آنان شده است.

عباس زاده و نصرالهی و سطلی (۱۳۹۷) در بررسی «عوامل مؤثر بر فقر از دیدگاه زنان متأهل با تحصیلات عالی به روش کیفی و با رویکرد تئوری داده بنیاد» به این نتیجه رسیدند که عدم اشتغال به مشاغل تخصصی، نداشتن درآمد کافی، عدم استخدام توسط

سازمان‌های دولتی، بالا بودن هزینه‌های زندگی، نبود فرصت‌های شغلی مناسب برای افراد تحصیل کرده، وجود رانت در سازمان‌های دولتی می‌باشد.

محمدزاده و همکاران (۱۳۹۰) در پژوهشی با عنوان «بررسی فقر و عوامل تعیین‌کننده آن در بین خانوارهای شهری کشور» به این یافته رسیدند که، بیش‌ترین کاهش احتمال فقر خانوارهای شهری مربوط به تحصیلات سرپرست خانوار و جنسیت سرپرست خانوار، سن سرپرست خانوار، نسبت تعداد افراد دارای درآمد در انوار و بعد خانوار می‌باشد.

در مطالعات کوو، اوپانگ و ایکسیو^۱ همکاران (۲۰۲۲) با عنوان «تجزیه و تحلیل داده‌های پانل از شهرستان‌های فقر دولتی در چین» ارائه خدمات اکوسیستم در کارایی کاهش فقر به‌طور قابل توجهی متفاوت است. اثرات مثبت بین خدمات اکوسیستمی و فقر رابطه مثبت و معناداری وجود داشت. عوامل اولیه مؤثر بر کارایی کاهش فقر عوامل اقتصادی و اجتماعی بودند. عوامل محرکه و بیرونی استراتژی احیای روستایی باید در جهت برد-برد تلاش کند.

در پژوهش پینگ، کوئینگ، ایکسایو و فانگ^۲ (۲۰۲۱) با عنوان «اشتغال خارج از مزرعه و کاهش فقر در روستاهای چین» داده‌های از دو نظرسنجی پانل خانگی نماینده ملی (بررسی ملی روستایی چین و توسعه روستایی چین شواهدی را ارائه می‌دهد که اشتغال خارج از مزرعه به کاهش فقر در روستاهای چین کمک می‌کند. به‌طور خاص، اگر مشارکت خانوارها در مشاغل خارج از مزرعه ۱۰ درصد افزایش یابد، احتمال فقر یک خانوار غیرفقیر ۰٫۸۸ درصد کاهش می‌یابد درحالی‌که احتمال فقر برای یک خانوار فقیر کاهش می‌یابد.

خروج از فقر ۳٫۵ واحد درصد افزایش می‌یابد. در نهایت، بیکاری نه‌تنها می‌تواند از روستائینانی که به فقر بیفتند، جلوگیری کند بلکه به کسانی که در حال حاضر در فقر هستند کمک کند تا از آن خارج شوند.

---

1. Cao, Ouyang & Xu
2. ping, Yong-qing, xiu & fang

تحلیل داده بنیاد پیشران‌های مؤثر بر فقر شهری ... ، باقری و همکاران | ۱۳

در مطالعه بلسینگ و نورهاشارینا^۱ (۲۰۲۰) با عنوان «مشخصات و ویژگی‌های فقر و پیامدهای آن در تحلیل فقر» ، فقر به‌طور مشخص زبان خاص خود را دارد و پدیده‌ای چندبعدی، پیچیده، متن محور و مطلق یا نسبی می‌باشد.

کو و لی^۲ (۲۰۲۰) در بررسی «عوامل فضایی مؤثر بر فقر روستایی در مناطق مرزی چین»، فقر روستایی با قابلیت دسترسی در سطح شهرستان، قابلیت دسترسی به منابع آب و دسترسی در سطح شهر همبستگی معناداری وجود دارد.

اسرول و احمد^۳ (۲۰۱۸) در تحلیل «عوامل مؤثر بر فقر در اندونزی» به این نتیجه رسیدند که تولید ناخالص داخلی، مدت تحصیل، امید به زندگی و هزینه‌های زیرساخت دولت از عوامل مؤثر بر فقر می‌باشند.

مرسر و وریمپ^۴ (۲۰۱۷) در پژوهشی با عنوان «تبیین ساختار اجتماعی و اقتصادی فقر و پیامدهای آن بر خانوارهای روستایی شهر روتانا» جنسیت سرپرست خانوار از مهمترین عوامل اجتماعی مؤثر بر فقر روستایی می‌باشد.

در مطالعات آدام کوویچ و مارتونچیک^۵ (۲۰۱۷) «پیامدهای فقر در تصمیم‌گیری اقتصادی» (۱) بار شناختی (به‌عنوان مثال، تجربه تأثیر منفی و فشار)؛ (۲) عملکردهای اجرایی (به‌عنوان مثال، توجه، حافظه فعال و خود کنترلی). (۳) شهود و مشورت در تصمیم‌گیری؛ و (۴) تصمیم‌گیری اقتصادی است.

در یک جمع‌بندی از مطالعات انجام‌شده می‌توان گفت، اغلب مطالعاتی که تاکنون در ارتباط با فقر انجام گرفته به بعد اقتصادی مرتبط بوده که با استفاده از داده‌های ثانویه و بدون مراجعه به جامعه شهری صورت گرفته است. در تحقیق حاضر سعی شده همه ابعاد به صورتی جامع و سیستمی مورد توجه و بررسی قرار گیرد. از آنجا که هدف اصلی پژوهش

-
1. Blessing & Noor Hasharina
  2. Ku & Lee
  3. Asrol&Ahmad
  4. Mercier & Verwimp
  5. Adamkovic & Martoncilk

حاضر کاوش و مطالعه عمیق دیدگاه و ذهنیت مطلعین کلیدی به منظور رسیدن به مدل نظری مطابق با میدان مورد مطالعه است.

روش تحقیق

تحقیق از نظر هدف کاربردی، از نظر پارادایم کیفی و از نظر روش، از نظریه برخاسته از داده‌ها بهره برده است. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه‌های ساختار نیافته بود. مشارکت‌کنندگان مورد مطالعه در این تحقیق با توجه به موضوع و هدف پژوهش که در پی کندوکاو ساختارهای اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی ناشی از فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان است شامل ذینفعان مرتبط با فقر هستند که ساکن مناطق موردپژوهش هستند و یا تجارب کار و فعالیت اداری و تعامل با این مناطق را دارند. بنابراین، در این پژوهش شرط ورود افراد به میدان داشتن اطلاعات کلیدی پیرامون مسئله تحقیق بوده است. در نهایت مشارکت‌کنندگان شامل خبرگان دانشگاهی (متخصصین حوزه فقر)، کارشناسان ارشد دستگاه‌های اجرایی (کارشناسان استانداری، بخشدار، شوراها، کارشناسان دفاتر تسهیل‌گری استان، کارشناسان اجتماعی فرمانداری شهرهای منتخب)، افراد و خانواده‌های ساکن در مناطق و محلات مختلف استان به ویژه مناطق حاشیه‌نشین هستند. در این پژوهش با رعایت اصل حداکثر تنوع، برای انتخاب موردها از روش نمونه‌گیری هدفمند استفاده خواهد شد. مصاحبه‌کنندگان در این پژوهش بعد از دریافت معرفی‌نامه از استانداری استان و تنظیم پروتکل مصاحبه و هماهنگی با رابطین پژوهشی، مصاحبه‌ها انجام شد. پس از انجام ۲۴ مصاحبه داده‌ها به حالت اشباع و تکرار رسیدند و محقق به این نتیجه رسید که با انتخاب نمونه‌های جدید مفهوم جدیدی یافت نخواهد شد، پس نمونه‌گیری متوقف شد. اعتماد پژوهشی با استفاده از تکنیک چند بعد سازی داده‌ای از جمله بررسی دیدگاه افراد مختلف در مکان‌ها و زمان‌های متفاوت و تکنیک چند بعدسازی روش‌شناختی ارزیابی گردید. همچنین از طریق مطالعه مستندات و منابع دست اول تلاش شده است که فرآیند جمع‌آوری داده‌های کیفی، فرآیند کدگذاری،

تحلیل داده بنیاد پیشران‌های مؤثر بر فقر شهری ... ، باقری و همکاران | ۱۵

مفهوم‌پردازی و مقوله‌بندی کدهای استخراجی در فرآیند اجرایی تئوری داده بنیاد، تا حد ممکن روشمند و بر پایه اصول و مفروضات اساسی آن انجام گیرد.

مشخصات مشارکت‌کنندگان

از کل مصاحبه‌شوندگان، ۷۵ درصد مرد، ۲۵ درصد زن بوده است. میانگین سنی پاسخگویان ۴۴ سال بوده است. سطح تحصیلات ۱۶/۶ درصد متوسطه، ۸/۳ درصد فوق‌دیپلم، ۵۰ درصد لیسانس، ۱۶/۶ درصد فوق‌لیسانس، ۸/۳ درصد دکتری بوده است. از لحاظ وضعیت تأهل، ۸/۳ درصد مجرد، ۹۱/۶ درصد متأهل بوده است. وضعیت اقتصادی اکثریت مصاحبه‌شوندگان (۸۷/۵ درصد) متوسط بوده است. رشته تحصیلی ۸/۳ درصد مشارکت‌کنندگان مهندسی عمران، ۲۵ درصد روان‌شناسی، ۱۶/۶ درصد مدیریت شهری، ۴/۲ درصد فلسفه، ۴/۲ درصد علوم سیاسی، ۴/۲ درصد فقه و مبانی حقوق اسلامی، ۸/۳ درصد فیزیک، ۱۶/۶ درصد جامعه‌شناسی و ریاضی ۱۲/۵ درصد بوده است. میزان فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان از منظر اکثریت مصاحبه‌شوندگان در حد زیاد (۱۰۰ درصد) بوده است. به لحاظ وضعیت اشتغال ۲۵ درصد کارمند فرمانداری، ۸/۳ درصد کارشناس امور اجتماعی، ۴/۲ درصد شهردار، ۴/۲ درصد معاون سیاسی اجتماعی فرمانداری، ۱۲/۵ درصد عضو هیئت‌علمی، ۱۲/۵ درصد معلم، ۴/۲ درصد کارمند بانک، ۱۲/۵ درصد کارمند آموزش و پرورش، ۱۲/۵ درصد کارمند بیمه و ۴/۲ درصد مشاور اعلام نموده‌اند.

جدول ۲- مشخصات آزمودنی‌ها

سن			سطح تحصیلات		
۴۴/۴۵		میانگین	درصد فراوانی	فراوانی	
۴۴		دامنه تغییرات	۱۶/۶	۴	متوسطه
درصد فراوانی	فراوانی	جنسیت	۸/۳	۲	فوق‌دیپلم
۷۵	۱۸	مرد	۵۰	۱۲	لیسانس
۲۵	۶	زن	۱۶/۶	۴	فوق‌لیسانس
			۸/۳	۲	دکتری
وضعیت اقتصادی پاسخگو			وضعیت تأهل		
درصد فراوانی		فراوانی	درصد فراوانی	فراوانی	
-	-	پایین	۸/۳	۲	متجرد
۸۷/۵	۲۱	متوسط	۹۱/۶	۲۲	متأهل
۱۲/۵	۳	بی‌جواب			
			۸/۳	۲	مهندسی عمران
			۲۵	۶	روان‌شناسی
			۱۶/۶	۴	مدیریت شهری
			۴/۲	۱	فلسفه
شغل پاسخگو			۴/۲	۱	علوم سیاسی
درصد فراوانی	فراوانی	شغل	۴/۲	۱	فقه و مبانی حقوق اسلامی
۲۵	۶	کارمند فرمانداری	۸/۳	۲	فیزیک
۸/۳	۲	کارشناس امور اجتماعی	۱۶/۶	۴	جامعه‌شناسی
		استاندار	۱۲/۵	۳	ریاضی
۴/۲	۱	شهردار			
۴/۲	۱	معاون سیاسی اجتماعی استاندار	میزان فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان		
۱۲/۵	۳	عضو هیأت علمی	درصد فراوانی	فراوانی	میزان فقر
۱۲/۵	۳	معلم			
۴/۲	۱	کارمند بانک			
۱۲/۵	۳	آموزش و پرورش			
۱۲/۵	۳	کارمند بیمه			
۴/۲	۱	مشاور			
			۱۰۰	۲۴	متوسط
			-	-	زیاد
			-	-	خیلی زیاد
			-	-	بی‌جواب

یافته‌ها

مؤلفه‌های فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان

مطالعین کلیدی در پاسخ به این پرسش که مؤلفه‌ها و شاخص‌های فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان کدام‌اند؛ به مقولاتی چون ضعف زیرساخت‌های عمومی، عدم کفایت و ناپایداری سرمایه‌های بنیادی و پایه، وابستگی عاطفی و سازگاری با محیط، ناکارآمدی مدیریت، گسترش بخش غیررسمی و عدم توجه به معضلات فقر اشاره داشته‌اند.

طبق نظر مشارکت‌کنندگان، «ناابرابری نظام‌مند است و تصادفی نیست. تمام نظام‌های نابرابری، مردم را برای قرار دادن در گروه‌های بالادست و پایین‌دست جدا می‌کند. این گروه‌بندی‌ها حاصل نظم اجتماعی خودجوش (دست نامرئی) یا انتخاب فردی نیست، بلکه حاصل کنش جمعی است».

مشارکت‌کننده‌ای در خصوص مؤلفه‌های یادشده می‌گوید: «عدم همکاری محیط‌زیست و منابع طبیعی با مسئولین منطقه جهت جذب سرمایه‌گذاران تجاری، ضعف فرهنگی، یکدست بودن قومیت‌ها، نگاه منفی به شهرستان، کم توجهی به نخبگان، درگیرهای شخصی شخصیت‌های سیاسی شهرستان، وام‌های فردی بی‌فایده توسط تعاونی‌ها».

جدول ۳- مفاهیم و مقولات مرتبط با مؤلفه‌های فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان

مفاهیم	مقوله
نبود خدمات برق، زیرساخت اولیه و ضروری جهت ارائه معیشت در روستا، سوء تغذیه، مراکز سلامت فکری و روان‌شناسی، گوشه‌گیری و نداشتن امی به زندگی سطح پایین زندگی، سواد پایین، نبود آموزش‌های صحیح، ضعف شاخص‌های فرهنگی و اجتماعی عدم تجربه جهت ایجاد کار، ضعف امکانات بهداشتی و آموزشی و ...	ضعف زیرساخت‌های عمومی
سیمای نامطلوب شهری، ضعف زیرساخت‌های فرهنگی، عدم دسترسی به مراکز تخصصی و درمانی، ورودی‌های نامناسب، تعداد زیاد وانت‌بارهای کنار خیابان‌ها، مبلمان شهری ضعیف، ضعف زیرساخت‌های آسفالت، با توجه به بافت منطقه، عدم دسترسی به اطلاعات و اخبار روزمره و	
خشکسالی، عدم آشنایی مردم با طرح‌های خلاقیت و کار، از بین رفتن محصولات نخایلات، بالا بودن غلظت شوری آب، محدودیت‌های آبی، احداث سد رامشیر و کم آبی در بالادست رودخانه جهت کشاورزی، نبود زیرساخت مناسب در حوزه فاضلاب شهری، شوره‌زار بودن زمین‌های کشاورزی و ...	عدم کفایت و ناپایداری سرمایه‌های بنیادی و پایه
عدم به‌کارگیری علم نوین ماشین‌آلات، بی‌اعتنایی به ظرفیت منطقه جهت توسعه و رشد پویا، تنبل بودن ساکنین، تعصبات بیجا، عدم آگاهی از حقوق خود	ضعف سرمایه فرهنگی و حرفه‌ای
ضعف مدیریت، عدم برنامه‌ریزی مالی، کم‌کاری، بی‌برنامگی، سیاست‌زدگی	ناکارآمدی مدیریت
عدم وجود فرصت‌های شغلی و اشتغال، عدم پاسخگویی مسئولین در برابر کودکان کار، پایین بودن سطح تحصیلات سرپرستان خانوارها، نداشتن شغل مناسب، بیکاری سرپرستان خانواده‌ها و جوانان جویای کار، سفره‌های کوچک خانوار، ناتوانی مردم در تأمین معیشت و دارو، فعال نبودن شهرک صنعتی تورم افسارگسیخته، ضعف بودن بازار، بدهی مالی خانواده‌ها، عدم رونق صنعت در شهرستان، عدم جذب سرمایه‌گذار	گسترش بخش غیررسمی
تنگدستی و محرومیت در پوشش و لباس، محرومیت در سکونت و اسکان در مناطق حاشیه‌ای، نداشتن درآمد ثابت	عدم توجه به معضلات فقر

شرایط علی تأثیرگذار بر فقر شهری در شادگان و رامهرمز

منظور از شرایط علی، رویدادها و اتفاقاتی است که بر پدیده (فقر شهری) تأثیر گذاشته و منجر به بروز آن می‌شوند. در ادامه توضیحات هر یک از مقولات مربوط به شرایط بر اساس تفسیر مشارکت‌کنندگان ارائه می‌شود که در پاسخ به پرسش‌های چرا، چگونه و چه وقت می‌آیند.

بازدهی کم تولید و استفاده از تکنولوژی ابتدایی

بخش کشاورزی ایران از کمبود دو شاخص کلیدی آب و زمین حاصلخیز نیز رنج می‌برد که ریشه این کمبودها هم به طبیعت و هم نحوه مدیریت استفاده از منابع مذکور مربوط می‌شود.

طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان، تأمین نهاده‌های باکیفیت در قالب افزایش ضریب مکانیزاسیون یا استفاده از تکنولوژی‌های مناسب برای تولید بذر یا نهاده‌های شیمیایی با کمترین آثار منفی زیست‌محیطی یا انسانی، توسعه و رشد صنایع ذخیره‌سازی، حمل‌ونقل و توزیع درعین حال که می‌توانند بر رشد بخش کشاورزی مؤثر باشند، خود برای پایداری تولید، نیازمند رشد قابل‌قبول در بخش کشاورزی و از مهم‌ترین و به‌صرفه‌ترین راه‌های رونق تولید، بهبود بهره‌وری عوامل تولید است. از این رو، هر عاملی که بتواند بهره‌وری عوامل تولید را افزایش دهد، قادر خواهد بود بر رونق تولید نیز تأثیر مثبتی داشته باشد.

جدول ۴- مقوله بازدهی کم تولید و استفاده از تکنولوژی ابتدایی و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
از بین رفتن محصولات کشاورزی، عدم کشت صیفی‌جات، از بین رفتن صنایع دستی، عدم برنامه‌ریزی درست، سنتی بودن شیوه‌های کشت، انتقال ارزش افزوده کشاورزی به شهرهای دیگر	بازدهی کم تولید و استفاده از تکنولوژی ابتدایی

عدم تخصیص تسهیلات به کسب‌وکار واقعی

سرمایه‌گذاری مستمر لازمه رشد و توسعه در هر اقتصاد پویایی است. در این راستا اعتبارات و تسهیلات بانکی به متقاضیان طرح‌ها و پروژه‌ها یکی از مهم‌ترین منابع داخلی برای سرمایه‌گذاری محسوب می‌گردد. از این رو با اتخاذ سیاست‌های پولی صحیح و به‌کارگیری ابزارهای پولی مناسب می‌توان پس‌اندازهای بخش خصوصی را به صورت کارآمد تجهیز و به سمت فعالیت‌های مولد هدایت کرد. به همین دلیل بحث تأمین مالی بنگاه‌های کوچک و متوسط بخش اصلی برنامه‌های حمایتی در کشورها محسوب می‌گردد (شاه طهماسبی و همکاران، ۱۳۹۱: ۳۵).

از نظر مشارکت‌کنندگان، گسترده‌تر کردن فرهنگ خوداشتغالی و کارآفرینی و ترویج مشاغل خانگی راهی برای ایجاد کسب‌وکار در سطح این دو شهرستان نیمه برخوردار است و می‌تواند بدون تکیه به مشاغل دولتی منبع درآمدی را برای خود ایجاد کند.

جدول ۵- مقوله عدم تخصیص تسهیلات به کسب‌وکار واقعی و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
تأمین نشدن آب زمین‌های کشاورزی، احداث سدها و تأمین نشدن آب مناطق پایین‌دست، رها شدن ظرفیت‌های تالاب شادگان و رها شدن زائادات کارخانه نیشکر در تالاب، مشکلات وام و مالیات زیاد، نارضایتی از میزان حمایت دولت	عدم تخصیص تسهیلات به کسب‌وکار واقعی

توانمندی ضعیف ساکنان محلی

در مطالعات مربوط به فقر معمولاً به توزیع نابرابر ثروت توجه می‌شود اما در ریشه‌یابی این توزیع نابرابر می‌باید علل و اسباب عقب‌ماندگی را در درون افکار و عقاید و اعتقادات آن جوامع جستجو نمود (Arzorrooum Chiller, 2005: 15). طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان، فرهنگ فقر نوعی طرز تلقی و طرز زندگی خاصی می‌باشد که به‌طور طبیعی به زندگی ادامه می‌دهند و در واقع به آن زندگی عادت کرده و قصد دگرگونی و تغییرات آن را ندارند و فقر به صورت تسلسل تکرار می‌شود.

جدول ۶- مقوله توانمندی ضعیف ساکنان محلی و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
آداب و رسوم عشایری، قومیت‌گرایی، فقر اطلاعاتی و فرهنگی، مشکلات مالی، اعتیاد، بیماری فرد سرپرست خانوار، عدم مسئولیت‌پذیری سرپرست، بی‌سوادی، عدم مطالبه‌گری، عدم مدیریت سرمایه توسط خانواده	توانمندی ضعیف ساکنان محلی

بی‌عدالتی در توزیع اعتبارات و تسهیلات

عدالت فضایی، از منظر تبیین فقر شهری و گستره سکونتگاه‌های غیررسمی در میان جغرافیدانان و برنامه ریزان شهری اهمیت ویژه‌ای یافته است. بی‌عدالتی در نحوه توزیع اعتبارات و تسهیلات تأثیر جبران‌ناپذیری بر ساختار و ماهیت شهرها می‌گذارد. این امر بر نابرابری و عدم تعادل فضایی شهرها و گستره فقر شهری و شکل‌گیری سکونتگاه‌های غیررسمی دامن می‌زند (قاسمی سیانی و همکاران، ۱۳۹۵: ۲۴۶-۲۴۵).

جدول ۷- مقوله بی‌عدالتی در توزیع اعتبارات و تسهیلات و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
ضعف امکانات آموزشی و فرهنگی، ضعف امکانات زیرساختی، نبود مراکز صنعتی و تعاونی‌ها، ضعف مهارتی، عدم امکان فرصت‌های اشتغال برابر، ضعف زیرساخت‌های مهارت‌آموزی، عدم رشد بخش خصوصی، کم بودن تعداد کارخانه و کارگاه‌های زودبازده	بی‌عدالتی در توزیع اعتبارات و تسهیلات

عدم پاسخگویی و شفافیت در عملکرد نهادهای عمومی

تغییر ملاک تصمیم‌گیری از منافع و مصالح عمومی به منافع شخصی، تباری، گروهی یا خارجی بر این نکته استوار است که هر تصمیمی که حکومت در بخش عمومی می‌گیرد، بر این پیش‌فرض استوار است که مصلحت عمومی اقتضا کرده است تا آن کار صورت بگیرد. حالا اگر کسی ملاکش را عوض کند و به جای مصلحت عمومی، منافع

شخصی، خانوادگی، قومی یا منافع همشهری‌ها و هم‌حزبی‌هایش و یا بدتر از آن‌ها، منافع خارجی را مدنظر قرار دهد، از ملاک تصمیم‌گیری‌اش، یعنی منفعت عمومی، منحرف می‌شود هر کدام از این‌ها فساد است (توکلی، ۱۳۹۳: ۱).

مصاحبه‌کنندگان مطرح نموده‌اند که، در واقع مسائل امروز جامعه ما آنچنان حاد و درهم‌پیچیده شده است که دولتمردان به‌تنهایی، توان حل آن را ندارند، اصولاً مسائل اجتماعی جز با همفکری و همراهی و مشارکت آحاد جامعه قابل حل نیستند. در ایران یک مشکل بزرگ وجود دارد که با حاد شدن شرایط اقتصادی-اجتماعی، بیش از پیش عمیق و مسئله‌مند شده است: بی‌اعتمادی، یکی از وجوه اصلی فرسایش سرمایه اجتماعی در ایران، همین بی‌اعتمادی فزاینده و در رأس آن، بی‌اعتمادی نهادی است.

جدول ۸- مقوله عدم پاسخگویی و شفافیت در عملکرد نهادهای عمومی و مفاهیم مرتبط با آن

مفاهیم	مقوله
عدم سیاست صحیح در برنامه‌ریزی، عدم توجه به شهرستان‌های پایین‌دست در دهانه سد، سیاست‌های غلط سدسازی، بی‌آب بودن شهرهای پایین‌دست رودخانه، بیکاری، عدم تخصص کافی، خشک شدن تالاب‌های بین‌المللی، فقیر شدن خیرین شادگان، عدم پیگیری امور توسط مسئولین و مراکز استان، متولی نبودن فرمانداری و جهاد کشاورزی در مسائل کشاورزان و	عدم پاسخگویی و شفافیت در عملکرد نهادهای عمومی

تن‌آسایی و مسئولیت‌گریزی

طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان از ویژگی‌های دیگر فرهنگ فقر در میان افراد که ارتباط نزدیکی با خطرپذیری پایین آن‌ها دارد و به مرور در آن‌ها ظاهر می‌شود، تن‌آسایی و مسئولیت‌گریزی است. مسئولیت‌گریزی انعکاس جامعه‌پذیری ناقص اعضای جامعه است و جریان اجتماعی شدن به‌طور کامل تحقق نیافته و افراد از حقوق و وظایف نقش‌های خود درک کاملی نداشته و برای انجام آن‌ها آمادگی لازم را پیدا نکرده‌اند. به

عبارتی مسئولیت‌گریزی در جامعه انعکاس عملکرد نادرست نهادهای مدرسه، خانواده و رسانه‌های جمعی است که به عنوان گروه‌های مرجع مسئولیت‌پذیری را بایستی به شکل مستقیم و یا غیرمستقیم در اعضای جدید جامعه آموزش و درونی کنند.

بر اساس یافته‌های تحلیلی پژوهش حاضر، تن‌آسایی و مسئولیت‌گریزی از دیگر شرایط علی تأثیرگذار بر فقر در مناطق شهری برخوردار استان خوزستان می‌باشد. در این ارتباط مصاحبه‌شوندگان معتقدند که برای مبارزه با فقر بین نهادهای اجتماعی و حمایتی هماهنگی وجود ندارد و بایستی با همکاری نهادها و سازمان‌ها در این مناطق اصلاحات اساسی انجام شود. آن‌ها بر این باورند که مبارزه با فقر در گرو همکاری و اقدامات هماهنگ سازمان‌ها و نهادهای مرتبط است.

جدول ۹- مقوله تن‌آسایی و مسئولیت‌گریزی و مفاهیم مرتبط با آن

مفاهیم	مقوله
بیکاری، عدم وجود فرصت‌های کسب‌وکار، عدم علاقه جوانان به کار کردن، تغییر روحیه در پذیرش شغل، عدم وجود روحیه کارآفرینی	تن‌آسایی و مسئولیت‌گریزی

مشارکت‌کننده‌ای در همین رابطه می‌گوید: «کار کردن در حوزه علم نوین، ایجاد کارخانجات را قبول ندارند. چند صد میلیارد بودجه، برای راه‌اندازی پتروشیمی در شادگان، چند هزار افراد داریم ۲۵۰۰ استخدام، ولی چرا این مبلغ را تبدیل نکنیم به تصفیه آب شور در کنار دریا و این آب را از خور نگیریم و تبدیل به آب شیرین نکنیم و بالای ۳۰ درصد اشتغال سنتی که تخصص دارند را زنده نکنیم. شهرستان را در ماهیت پویای خود پویا نکنیم که تأمین‌کننده مایحتاج استان و شهرستان باشد. تضاد فرهنگی و اختلاف دیدگاهی بوجود می‌آید و دیدگاه صنعتی می‌شود و دیگر شهرها می‌پذیرند چرا که شهریت توسعه پیدا نکرده است و این تناقض مهاجرت از شهرستان را منجر می‌شود».

نقصان در مدیریت و فقدان اجرای برنامه‌های توانمندسازی

مصاحبه شوندگان تصریح نموده‌اند که نظام برنامه‌ریزی تمرکزگرای بخشی‌نگر، هرگز نتوانسته است توسعه‌ای همگون با مزیت‌ها و تنگناهای مناطق را محقق سازد و بی‌تعادلی در توسعه منطقه‌ای کشور پیامد آن بوده است.

مصاحبه شوندگان تصریح کرده‌اند، نوسان در مفهوم و کارکرد برنامه‌ریزی منطقه‌ای در ایران ریشه در موانع ساختاری کشور - چه در دوران قبل و چه بعد از انقلاب - دارد. ساختار تمرکزگرایی روزافزون و تسلط رویه برنامه‌ریزی از بالا به پایین، رویکرد بخشی در برنامه‌ریزی‌ها، ابهام در جایگاه قانونی و ضمانت اجرایی برنامه‌ریزی منطقه‌ای، عدم اعتقاد به برنامه‌ریزی و فقدان فرهنگ برنامه‌ریزی و برنامه‌پذیری در سطوح مختلف مدیریت کشور، نبود بسترهای لازم و مطلوب به منظور جلب مشارکت مردم و بخش خصوصی و نظایر این‌ها از جمله موانع اساسی در راه تکامل برنامه‌ریزی منطقه‌ای در ایران بوده است.

نبود ظرفیت‌سازی اجتماعی و عدم ترویج گفتمان میل به پیشرفت

این مقوله دربرگیرنده رهبری، قلمرو اجتماعی، فعالیت‌های فردی، تغییرات سازمانی و نهادی است تا رفاه افراد، سازمان‌ها و اجتماعات محلی را پایه‌ریزی نماید. هر فرایندی از ظرفیت‌سازی می‌باید ارزش‌ها را تشخیص دهد و بر پایه مهارت‌های موجود، دانش و استعداد‌های مردمی شکل بگیرد (رفعیان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۳۳). در این راستا مصاحبه شوندگان تصریح کرده‌اند که ظرفیت‌سازی اجتماعی درستی در زمینه آموزش مهارت و کارآفرینی انجام نشده است و این امر به نوبه خود باعث افزایش فقر در مناطق شهری می‌شود.

خطرپذیری پایین و در یوزگی

از نظر بانک جهانی «فقر، محرومیت از رفاه است». این نهاد فقر را چنین تعریف می‌کند: «فقر گرسنگی، فقر نداشتن سرپناه و لباس، بیمار بودن و درمان نشدن، بی‌سواد

بودن و مدرسه نرفتن است.» بانک جهانی همچنین تأکید می‌کند برای فقرا در فقر زیستن چیزی فراتر از این است. چراکه فقرا اغلب بسیار آسیب‌پذیرند و در معرض انواع خطرات و بی‌عدالتی‌ها قرار دارند که خارج از اراده آنهاست. همچنین از سوی نهادهای دولتی و اجتماعی و حتی جامعه به‌شدت مورد سوءاستفاده قرار می‌گیرند و از این طریق صدا و قدرت خود را در این نهادها از دست می‌دهند (مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران، ۱۳۹۸).

از منظر مصاحبه‌شوندگان، درآمدشان حتی اگر برای بقا کافی باشد از درآمد موردنظر اجتماع بسیار پایین‌تر است. در رویکرد نسبی فقر نیز مانند فقر مطلق، برای تفکیک فقرا از دیگر افراد، از خط فقر نسبی استفاده می‌شود که به صورت درصد معینی از میانه (یا سطح متوسط درآمد جامعه) و یا به شکل مرز درآمدی که درصدی معینی از افراد جامعه پایین‌تر از آن قرار می‌گیرند، تعریف شده است.

جدول ۱۰- مقولات و مفاهیم مرتبط با موانع و چالش‌های فقر شهری و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
دخالت غیرقانونی شورای شهر و نمایندگان، اعمال سلیقه شخصی شوراها، عدم اظهارنظر شهردار در مسائل شهری شهرستان، نبود گوش شنوا در خصوص اعتراض به کار شوراها و نمایندگان در مراکز استان، نامه‌نگاری‌های بیهوده	نبود وحدت در نظام تصمیم‌گیری سیاسی و اقتصادی
زدوندهای سیاسی، همکاری شوراها با شهر با شهرداری در دزدی بودجه، تقویت چرخه فقر با ملاحظات سیاسی و قومی	ساختار قدرت و تلاش در کسب سرمایه نامشروع
عدم ورود فرهنگ و ارشاد اسلامی، حامی نبودن پیشکسوت‌ها و هنرمندان، معلمان و اساتید در خصوص کارهای فرهنگی، عدم آموزش‌های مرتبط با توانمندسازی روستاییان، ضعف آموزش و پرورش	اقدامات فرهنگی غیرمتخصصانه و غیر محققانه
عدم مدیریت شهرک‌های صنعتی، مدیریت ضعیف و ناآشنا با بافت منطقه، احساس درد نداشتن مسئولین، عدم برنامه‌ریزی درست در خصوص منابع طبیعی شهرستان، نبود تجربه لازم و عدم رسیدگی	نقصان در مدیریت و فقدان اجرای برنامه‌های توانمندسازی

مسئولین، عدم اهتمام جدی و برنامه‌ریزی جالب از سوی مسئولین اجرایی و	
عدم همکاری و حضور دانشگاه‌ها و نخبگان در جهت کارآفرینی و ارائه ایده و طرح، عدم اجرای طرح‌های جامعه محور در مقابله با فقر	ضعف در همیاری مسئولین فرهنگی
ضعف و عدم ثبات مدیریت شهری، بی‌انگیزه بودن مسئولین، پای کار نبودن، رها کردن برنامه‌های شهری	نداشتن سیستم برنامه‌ریزی واقعی و بی‌اهمیت بودن عدم تطابق عملکرد
غریبه بودن مسئولین با بافت منطقه، عدم زندگی مدیران در شهرستان	دردآشنا نبودن مسئولین
دردسرهای وام گرفتن، عدم وجود اعتبار و منابع پولی، عدم حمایت بانک در راستای اعطای تسهیلات	بی‌عدالتی در توزیع اعتبارات و تسهیلات
عجول بودن ساکنین، قانع بودن مردم، پذیرش فقر، عدم همت جمعی	استبداد پذیری
پارتنری‌بازی، نبود فرصت‌های شغلی، استخدام غیربومی‌ها، ضعف آموزش‌های مهارت‌زا، عدم توسعه آموزش‌های فنی و حرفه‌ای، نبود امکانات و خدمات کافی	نبود ظرفیت‌سازی اجتماعی و عدم ترویج گفت‌وگو میل به پیشرفت
عدم تعریف درست ندار در جمهوری اسلامی، عادت کردن به تکدی‌گری، راحت‌طلبی، ابهام‌های فراوان در تعیین ملاک‌های فقر مطلق و نسبی	خطرپذیری پایین و در یوزگی
عدم علاقه‌مندی سرمایه‌گذاران به مشارکت در طرح‌ها و برنامه‌ها، عدم تخصیص درآمدهای نفتی به مناطق نفت‌خیز، عدم سرمایه‌گذاری، فقدان مشارکت مالی بخش خصوصی	چالش جذب سرمایه‌گذاران

مشارکت‌کننده‌ای در این رابطه چنین می‌گوید: «فقر را امروزه با یک سری داده‌های خام درآمدی، ابعاد خانواده و شاخص‌های فقر آنها را با شاخص‌های مدرن و غیر مدرن استفاده کنیم. شاخص‌های جینی و قطبی شده دی‌آی‌آر اندازه‌گیری کنیم. شاخص‌های کلاسیک جهت تعیین خط فقر در واقع نگاه ما به فقر نگاه سنتی است در روستاها شاخص‌های توسعه وجود دارد و ماشین‌آلات ظرفیت برای توسعه و رشد پویا را دارند ولی

تبل هستند کار نمی‌کنند. ولی وقتی سهمیه آرد توسط فرمانداری داده می‌شود التماس می‌کنند برای دادن یک گونی آرد، این‌ها فقیر نیستند تعریف ما از فقر بد بوده است. ما بیشتر فقر فرهنگی را داریم».

استراتژی‌های یا کنش/تعامل‌ها فقر شهری در شادگان و رامهرمز

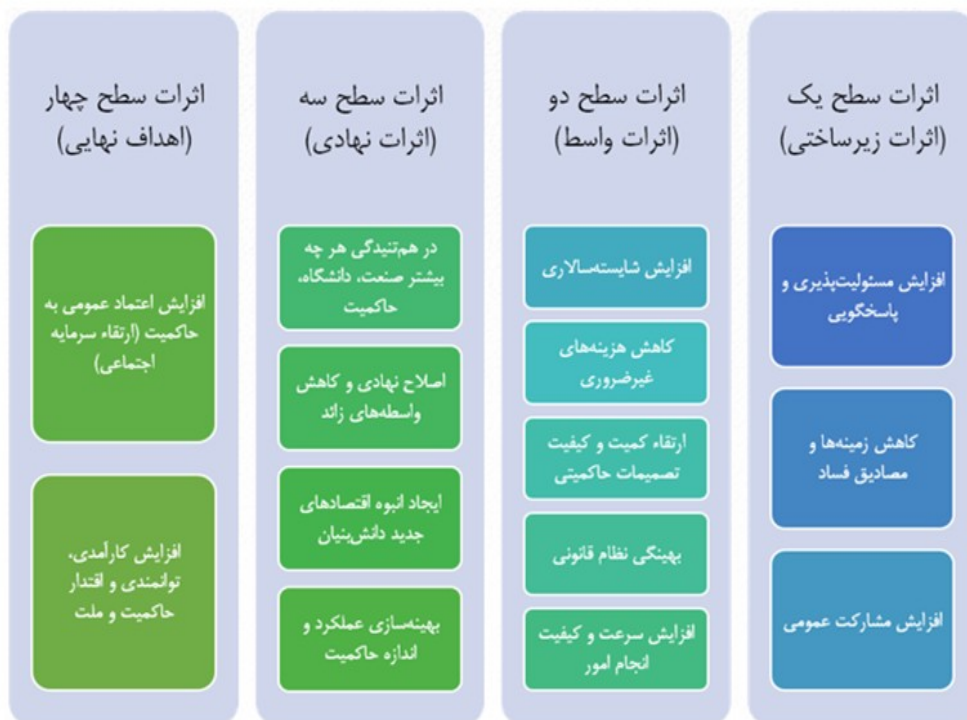
فقر خروجی رشد ضعیف و نابرابری در توزیع میوه‌های رشد است. از دلایل مهم بهتر شدن توزیع ثروت و درآمد در سال‌های اول پس از انقلاب، خروج صاحبان سرمایه از سویی و توزیع امکاناتی از جمله زمین در میان اقشار اجتماعی پایین جامعه از سوی دیگر است. در هر دو مورد، زمینه اساسی اثرگذار بر فقر و شدت فقر، ناشی از عملکرد ضعیف است (دینی ترکمانی، ۱۳۹۹: ۱).

طبق تفاسیر مشارکت‌کنندگان، یکی از دلایل مهم بهتر شدن توزیع ثروت و درآمد در سال‌های اول پس از انقلاب، خروج صاحبان سرمایه از سویی و توزیع امکاناتی از جمله زمین در میان اقشار اجتماعی پایین جامعه از سوی دیگر است. در مورد دوم، با توجه به ته کشیدن زمین، چنین امکانی دیگر در اختیار سیاست‌گذاران نیست. اگر توزیع درآمد عادلانه‌تر باشد، درآمدهای اولیه خانوارها از طریق درآمدهای ثانویه ناشی از سیاست‌های بازتوزیعی چون پرداخت‌های بلاعوض یا یارانه‌های غیر نقدی چون سبد کالا و امکانات بهداشتی و درمانی و آموزشی افزایش پیدا می‌کند و فقر کمتر می‌شود.

همچنین مصاحبه‌شوندگان اذعان نموده‌اند، در هر دو زمینه اثرگذار بر فقر و شدت فقر، عملکرد ضعیف است. این نیز دلایلی تاریخی دارد و مستلزم رفع عملکرد جزیره‌ای نهادها و کارآمدی نظام حکمرانی و دموکراتیزه شدن نظام تصمیم‌سازی و نظام تولید و توزیع است. مهم‌ترین استراتژی‌ها یا عمل-تعامل مشارکت‌کنندگان در رابطه با پدیده فقر، به شش دسته کنش-تعامل زیر قابل تقسیم بندی است.

جدول ۱۱- مفاهیم و مقولات مرتبط با استراتژی‌ها (کنش- تعامل) فقر شهری و مفاهیم مرتبط با آن

مفاهیم	مقوله
جذب بخش خصوصی در اقتصاد و سرمایه‌گذاری شهرستان، اعطای مشوق‌هایی مانند وام با بهره پایین، اعطای تسهیلات و تشویق روستاییان به صنایع دستی و پرورش دام و طیور	تخصیص تسهیلات دولتی به کسب‌وکار واقعی
شناسایی فقرا، برنامه‌ریزی در مناطق محروم، تقسیم‌بندی استان جهت رسیدگی بهتر، تهیه اطلس فقر در مناطق، بازدید از مناطق محروم، رسیدگی به مناطق، اشتغال‌زایی در مناطق	تدوین اطلس توسعه جهت برنامه‌ریزی مدون
ضرورت تدوین مولد بودن به جای مصرف‌کننده بودن، تقویت حس مسئولیت‌پذیری اجتماعی، تعریف مشاغل جدید	ترویج گفت‌وگو کارآفرینی در بین مردم
صداقت در گفتار و عمل، استفاده از مسئولین دردکشیده، احساس مسئولیت کردن، تعدیل مسئولین و نه عوض کردن مهره‌ها، عمل کردن شرکت‌ها به تعهدات خود، استفاده از نخبگان، تقدم ضوابط بر روابط در انتخاب مدیران	تربیت مدیران کارآمد و تقویت مؤلفه‌های مسئولیت‌پذیری
استفاده از راهکارهای برنامه میدان، استفاده از ظرفیت بنیاد علوی و بنیاد مستضعفان، دادن وام جهت مقاوم‌سازی و مقابله با فقر مسکن، راه‌اندازی مجدد ضمانت‌های زنجیره‌ای جهت گرفتن وام، ایجاد بنگاه‌های اقتصادی در دهستان برای تمامی افراد خانواده، استانداری و دفتر ریاست جمهوری یا برنامه‌های برنامه و بودجه برای روستاها، دادن وام‌های زودبازده، همکاری نهادهای رفاه و تأمین اجتماعی با کمیته امداد و	نقش مسکن گونه نهادی (کمیته امداد، بهزیستی)
آبی کردن زمین‌های کشاورزی، اختصاص حق آبه، مدیریت درست رودخانه‌های جراحی و کارون، رفع مشکلات آب	توجه به عدالت فضایی
دوری نمودن از جناح‌بازی‌های سیاسی، تشویق سرمایه‌گذاران، حذف واسطه‌ها، برنامه‌ریزی دقیق در مصرف بودجه، شفافیت اقتصادی، عدم دخالت نمایندگان در کار سرمایه‌گذاران، فراهم نمودن شرایط جهت جذب سرمایه‌گذار	شفافیت سازمانی و حذف مافیای قدرت
استفاده از نیروی‌های بومی در ادارات، تشویق نخبگان به ماندن در شهرستان، ایجاد فضای حمایتی، استفاده از ظرفیت‌های قومی، استفاده از پیمانکاران بومی، توجه به خواسته‌های صنعتی شهروندان، استفاده از بومیان جهت استخدام در شرکت نفت، دادن منازل سازمانی به کارمندان بومی همجوار، بالا بردن ظرفیت استخدام بومی‌ها، پرورش نیروهای خلاق و کارآمد بومی، حمایت از افراد توانمند شهرستان	تقویت ظرفیت‌های اجتماعی و توجه به بومی‌گزینی

شکل ۱- نقشه مفهومی پاسخگویی و شفافیت نهادی و فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان

مشارکت‌کننده‌ای در این رابطه چنین اظهارنظر می‌کند: «می‌توانیم از برنامه میدان برای تولید بوقلمون با همکاری اروند کار آبادان داشته باشیم و از ظرفیت بنیاد علوی و بنیاد مستضعفان هم استفاده کنیم اما هیچ کس پای کار نیست».

مشارکت‌کننده‌ای هم می‌گوید: «مسئولین فکر می‌کنند لطف است اگر کاری کنند مشکل فقر با آب حل می‌شود. آب دادن توسط مدیران استانی لطف نیست وظیفه است چون تنها اراضی کشت در استان خوزستان که حق آب دارند . ۵۰ سال گذشته ثبت ملی شده شادگان است. بر اساس این حق آبه مصوب، اگر زمانی شکایت شود سازمان آب و برق محکوم می‌شود».

پیامدهای فقر شهری در شادگان و رامهرمز

پیامدها، خروجی‌های واقعی یا احتمالی کنش - تعامل هستند. به‌ویژه آنکه افراد همیشه به فکر عواقب کارهایشان هستند. با این وصف، توسعه در هر کشور و استانی، صرفاً کارهای عمرانی و سرمایه‌گذاری نیست. بلکه سرمایه‌انسانی در فرایند توسعه جایگاه عاملیت را دارد (خورشیدی، ۱۳۹۷: ۱).

مصاحبه‌شوندگان خاطرنشان کرده‌اند، فقر و انحرافات اجتماعی از جمله پدیده‌هایی هستند که منجر به افزایش آسیب‌ها و معضلات اجتماعی در جامعه در سایه کم‌توجهی‌ها می‌شود. اعتیاد، افزایش سن ازدواج، سبک‌غلط زندگی، طلاق، مهاجرت‌ها، مشکلات زنان سرپرست خانوار، اجرایی‌نشدن طرح عفاف و حجاب و تنظیم خانواده، کاهش قبح طلاق، شکاف‌های نسلی، انحرافات اجتماعی جنسی و ... از جمله مشکلاتی است که خانواده‌ها درگیر آن هستند.

جدول ۱۲- مفاهیم و مقولات مرتبط با پیامدهای فقر شهری و مفاهیم مرتبط با آن

مفهوم	مقوله
ازدواج در سن پایین، نان‌خور کمتر، افزایش مشکلات فرهنگی، طلاق، از هم پاشیدن ساختار خانواده، گسیختگی روابط اجتماعی، زائد فروشی، گرفتن وام جهت دست‌فروشی، گوشه‌گیری، کاهش امید به زندگی، حاشیه‌نشینی، مهاجرت معکوس، خودکشی، نبود امکانات لازم، سوء‌تغذیه و کمبود کالری، انفعال جوانان، ترک تحصیل، احساس شرمساری والدین، مشاغل و ناراحتی جوانان، خودفروشی	اولویت‌نداشتن حفظ جایگاه انسانی و امنیت افراد
کارهای غیراخلاقی، تغییر مذهب، ضعف مذهب و عقیده، فقر معنوی، آسیب به سیستم آموزشی و فرهنگ	بحران معرفت و تزیید در اعتقادات اصیل دینی
کاهش تولیدات کشاورزی و دامی، ترک تحصیل دانش‌آموزان، کاهش درآمد روستاییان، سیاسی‌دیدن مسئله آب	کوتاهی و عدم تمرکز قانون‌گذار
بیکاری، مهاجرت، اعتیاد، افزایش حاشیه‌نشینی، فرسایش کیفیت زندگی، افزایش حساسیت‌های قومی، واگرایی اقوام، کسب درآمدهای نامشروع و ناگهانی	عدم توجه به معضلات اجتماعی و انحرافات اخلاقی

مشارکت‌کننده‌ای در این رابطه می‌گوید: «فقر مسکن داریم. مقاوم‌سازی نیست وام ۵۰ میلیونی با سود ۱۸ درصد نمی‌شود بازسازی انجام داد. ضمانت اجرایی را قبول ندارند. الآن مشکلات ما این است بنیاد مسکن ضمانت زنجیره‌ای را برداشتند. خوب همه این مشکلات دست به دست هم می‌دهد و فرد مجبور است برای رفاه خود و خانواده‌اش درآمد نامشروع کسب نماید». مشارکت‌کننده دیگری می‌گوید: «فقر خروجی فقر فرهنگی و به تبع فقر اقتصادی است. حاشیه‌نشینی، خشونت، شکاف طبقاتی، عدم امنیت، رویکرد مولد بودن به جای مصرف‌کننده بودن را جای بیندازیم. به عنوان نمونه، در روستاهای کنار تالاب با مشارکت ۵۰ درصدی بهیارها و ۵۰ درصدی کمیته امداد می‌توانیم طرح جوجه‌فازی را راه بیندازیم. پروژه‌ای برای فقرزدایی هست، اما همت جمعی می‌خواهد. در تعاونی و کارآفرینی مشکل داریم. همیاری بانک‌ها ضعیف است از طرفی عدم برنامه‌ریزی درست مدیریتی با توجه با بحران آب و برق، کرونا و محدودیت‌هایی کرونایی».

بحث و نتیجه‌گیری

از بعد جامعه‌شناسی، فقر به معنای کمبود دارایی، درآمد و خدمات عمومی است. فقر را شرایطی می‌دانند که میزان درآمد در یک‌پنجم توزیع درآمد قرار داشته باشد. در تعریف فقر مطلق اشاره به حالتی می‌شود که فرد با فقدان منابع لازم برای بقا روبروست. بنابراین آن چیزی که در جهان سوم می‌بینیم در بخش‌هایی مختلفی از آن فقر مطلق است. چرا که فقر نسبی در واقع نوع مقایسه است. یعنی فرد در نسبت با بخش دیگری دچار فقر است. در بخش‌های مختلفی از جامعه دچار فقر مطلق هستیم. هرچند فقر به موضعی و انبوه هم تقسیم می‌شود که در جوامع در حال توسعه ما شاهد فقر انبوه هستیم. یعنی جایی که فقر شامل بخش عمده‌ای از جمعیت بوده و به عنوان مشکلی رو به افزایش است که از لحاظ مفهومی فقیران را منزوی می‌کند.

پس از کدگذاری‌های یافته‌های مصاحبه، از منظر ذینفعان پژوهش، بی‌عدالتی در توزیع اعتبارات و تسهیلات یکی از پیشران‌های اصلی تأثیرگذار بر فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار می‌باشد. که به‌نوعی با برنامه‌ریزی غلط، یعنی برنامه‌ریزی‌ای که با شرایط اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جامعه متناسب و ملازمت نداشته باشد در ارتباط می‌باشد. این یافته با نتایج تحقیقات چکراواریتی^۱ (۲۰۰۶) مبنی بر، محدودیت فرصت از مشخصه‌های ایجاد شرایط بی‌ثباتی و فقدان سرمایه‌گذاری اقتصادی و اجتماعی و آسیب‌پذیری افراد فقیر در بستر محیط زندگی است. همچنین در تحقیقات (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۳؛ لپتن و ماکسول^۲ (۱۹۹۲)؛ لی^۳ و همکاران (۲۰۲۰)؛ اوسوکا^۴ (۲۰۱۹)؛ لازارو و لارسون^۵ (۲۰۱۸)؛ کالی و منون^۶ (۲۰۱۳) و فرناتا و همکاران^۷ (۲۰۰۱۷) مبنی بر محیط زندگی در فقر مؤثر هست. همچنین این یافته تأییدی بر نظریه سن، مبنی آموزش، بهداشت و سرمایه‌گذاری دولت به‌طور مستقیم بر بهره‌وری و فقر روستایی تأثیر دارد.

- یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بین عدم پاسخگویی و شفافیت در عملکرد نهادهای عمومی در بخش بهینگی تصمیم‌گیری‌ها و راهکارهای اجرا شده در بخش شهری و میزان فقر رابطه محتوایی مثبت وجود دارد. این یافته تأییدی بر نتایج تحقیق سارکر^۸ و همکاران (۲۰۱۵) مبنی بر شفافیت عموم مردم (بویژه خبرگان و ذی‌نفعان و فعالان) در مراحل مختلف «اقدام حکومتی»، یعنی «عارضه‌یابی، شناخت مسائل، اولویت‌بندی مسائل، تدوین راه‌کارها، اولویت‌بندی راهکارها، اجرا، نظارت و ارزیابی» به‌طور گسترده، منجر به دقت مضاعف مسئولین در تصمیم‌گیری می‌شود.

1. chakravarti
2. Lipton And Maxwell
3. Li
4. Usuka
5. Lazard & Larson
6. Kali& Meno
7. Franata Et Al.
8. Sarker

از دیگر پیشران‌های مهم بر فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان (شادگان و رامهرمز) خطرپذیری پایین و در یوزگی می‌باشد. که مصاحبه شوندگان به مفاهیمی چون عدم تعریف درست ندار در جمهوری اسلامی، عادت کردن به تکدی‌گری، راحت‌طلبی، ابهام‌های فراوان در تعیین ملاک‌های فقر مطلق و نسبی اشاره نموده‌اند. همسو با این یافته آمارتیا سن^۱ (۱۹۹۸) و نظریه شیلر مبنی بر، فقر نتیجه طبیعی نقایص فردی در اشتیاق و توانایی یا به تعبیر دقیق‌تر انگیزه و اخلاق کاری است. فقدان هر یک از این عوامل در افراد، کم و بیش به فقر منجر می‌شود.

همچنین این یافته با نتایج تحقیقات سلیمی و داوری (۱۳۹۰)، بلسینگ و نورهاشارینا^۲ (۲۰۲۰)، اکاثر، ۱۹۹۸ و گالبرایت (۱۹۷۹)، تقسیمات فضایی محلات و مناطق شهری (ویلسون، ۱۹۷۰)، طبقه (ویلسون، ۱۹۷۰)، موقعیت جغرافیایی (گالبرایت، ۱۹۸۰)، فرهنگ و فضای حاکم بر جامعه (لوئیس، ۱۹۷۰)، عوامل دانش و آگاهی (اکاثر، ۱۹۹۸) و لوئیس، (۱۹۷۰)، سرمایه اجتماعی (ویلسون، ۱۹۷۰)، خودباوری (لوئیس، ۱۹۷۰)، قدرت چانه‌زنی (چمبرز، ۱۹۹۰)، قومیت (گالبرایت، ۱۹۷۹)، می‌باشد.

- مافیاهای پر قدرت و تغذیه از منابع مالی از دیگر شرایط علی مدنظر مصاحبه‌کنندگان می‌باشد. که این مقوله تأییدی بر نظریه وبلن مبنی بر اینکه، نهادگرایی منجر به ایجاد یک روش تفکر و یا نهاد در جوامع می‌شود که برای بعضی از افرادشان بیشتری قائل خواهند شد. همچنین تأییدی بر نتایج تحقیقات عباس زاده و نصرالهی وسطی (۱۳۹۷)، شرافتمندانه سروستانی (۱۳۹۵)، آدام کوویچ و مارتوچیلک^۳ (۲۰۱۷) و اسرول و احم^۴ (۲۰۱۸) مبنی بر، برجسته‌ترین علل فقر عوامل اقتصادی و مدیریتی، وجود رانت در سازمان‌های دولتی شکاف بین زندگی شرافتمندانه و کار بار شناختی، عملکردهای اجرایی، شهود و مشورت در تصمیم‌گیری اقتصادی می‌باشد.

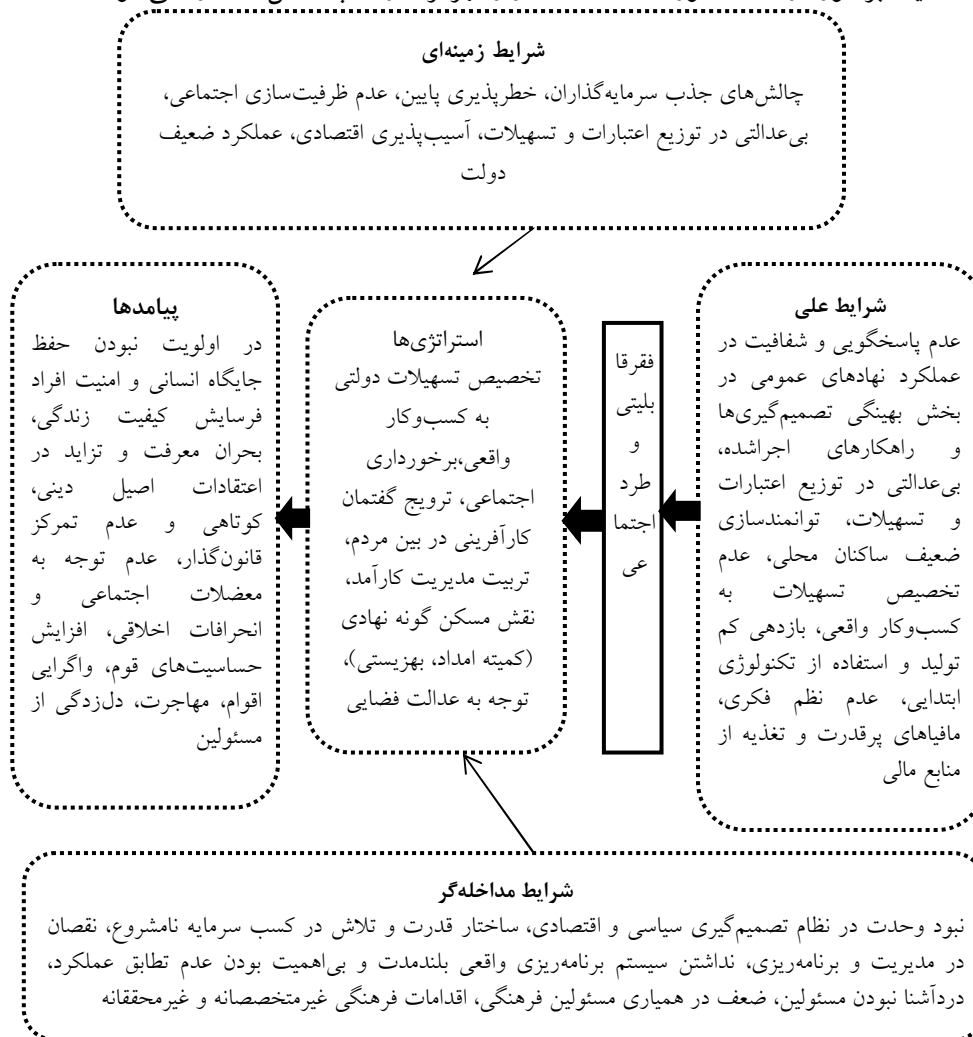
1. Sein
2. Blessing & Noor Hasharina
3. Adamkovic & Martoncilk
4. Asrol & Ahmad

- از دیگر شرایط علی ظهور یافته بر فقر، عدم نظم فکری می‌باشد. به عبارتی فرهنگ فقر بیشتر در جوامعی دیده می‌شود که به سرعت دگرگون می‌شود و بر گروه‌های فرودست جامعه حاکم می‌گردد. آن‌ها به سبب دگرگونی‌های سریع و وسیع در جامعه و موقعیت پایینی که برای خویش احساس می‌کنند، از جامعه جدا شده و فاصله می‌گیرند و کم‌کم فرهنگ جدیدی را که با فرهنگ عموم جامعه متفاوت است، ایجاد می‌نمایند. همسو با این یافته، بخشی از نتایج پژوهش اسفندیاری (۱۳۸۲) و نظریه لوئیس نشان داده که، عمده‌ترین ویژگی‌های فرهنگ فقر، در سطح جامعه، عدم مشارکت آنها در فعالیت‌های عمومی، پایین بودن سطح تشکل و فقدان انجمن‌های داوطلبانه؛ و در سطح خانواده به کوتاه بودن دوران کودکی، فقدان حمایت‌های لازم برای کودکان، روابط ناسالم در خانواده، ترک خانواده، سرپرست خانوار بودن زن، فقدان حریم خصوصی و... است. همچنین با همسو می‌باشد.

در نهایت کدگذاری یافته‌های مصاحبه‌ها حاکی از ظهور نظریه جوهری فقرقابلیتی و طرد اجتماعی می‌باشد. طبق تحقیقات انجام‌شده، معضلات اجتماعی وابسته به فقر، بیکاری و نابسامانی‌های اقتصادی ناشی از توزیع نابرابر درآمدها، با بهبود شرایط توزیع تا حدودی کاهش یابد اما این به معنای برقراری شرایط اجتماعی ایده‌آل نیست؛ چون در هر صورت سطحی از معضلات اجتماعی در جامعه پابرجا باقی خواهد ماند. بنابراین، نظریه جوهری پژوهش حاضر همسو با نظریه طرد اجتماعی فقرا و نظریه فرهنگ فقر لوئیس مبنی بر نا برخورداری از امکانات و محدودیت ارتباط با گروه‌های ناهمگن، بستری را فراهم می‌کند که در آن زمینه اعتماد به ایجاد وضعیت بهتر، نه تنها سرکوب می‌شود، بلکه افراد را در نوعی خلسه و بی‌اعتنایی به وضع موجود فرومی‌برد.

در واقع، کمبود امکانات و شکل نگرفتن فضای ارتباطی مشترک برای فقرا و نیز آگاهی حداقلی از دنیای پیرامون، زمینه بروز بیشتر فرهنگ فقر را فراهم می‌کند؛ بنابراین، ارتباط محدود با دنیای اطلاعات، به همراه محبوس شدن در چارچوب اطلاعات فرهنگ قومی، در تشدید فرهنگ فقر مؤثر است. فاستر نیز شکلی از فرهنگ فقر لوئیس

را تحت عنوان نظریه خیر محدود با اشاره به فقدان اعتماد اجتماعی و انسجام بین گروهی به کار برد. در ادامه به مدل پارادایمی تعیین گرها و آسیب‌های ناشی از فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان (شادگان و رامهرمز) در قالب شکل ۲ اشاره می‌شود.

شکل ۳- مدل پارادایمی تعیین گرها و آسیب‌های ناشی از فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان (شادگان و رامهرمز)

پیشنهاد‌های کاربردی

هدف از تدوین سند راهبردی کاهش فقر، هماهنگ‌سازی دستگاه‌ها برای رسیدن به اهداف قابل‌دسترسی از طریق برنامه‌های کارشناسی شده کاهش فقر است. تدوین این سند در ایران می‌تواند اهدافی از این قبیل را محقق سازد؛ اهداف مورد اتفاق دستگاه‌ها در مقابله با فقر را مشخص کند، ارزیابی از سیاست‌های کاهش فقر را فراهم کند، به تخصیص بهینه منابع

کمک کند، از همپوشانی فعالیت‌ها جلوگیری به عمل آورد. ادغام سند راهبردی کاهش فقر در لایحه بودجه، شیوه تضمین اجرای آن است. بنابراین با لحاظ نمودن این مسئله که فقر شهری تحت تأثیر ابعاد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی می‌باشد و برای برنامه‌های فقرزدایی توجه به مجموع عوامل فوق به واسطه طراحی و اجرای سند کاهش فقر مدنظر قرار گیرد.

- از نظر مصاحبه‌شوندگان مسئولیت‌گریزی و ناکارآمدی مدیریت در برنامه‌ریزی منجر به تشدید فقر در مناطق شهری می‌شود. بر این اساس پیشنهاد می‌شود، شواهد محور شدن سیاست‌گذاری و اجرا پیش از پیش توجه شود. منظور از شواهد محور شدن، استفاده درست از اطلاعات و تجربیات در برنامه‌ریزی، اجرا، نظارت و ارزیابی با محور ایجاد قابلیت‌های اساسی و بنیادی جهت توانمندسازی، بهبود فرصت‌ها و افزایش امنیت فقرا است.

یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که بی‌عدالتی در توزیع اعتبارات و تسهیلات و مافیاهای پر قدرت و تغذیه از منابع مالی از متغیرهای تأثیرگذار بر فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان بوده است. بر این اساس، پیشنهاد می‌شود مبارزه با فساد اداری و مالی، انحصارگرایی، رانت‌جویی و سیطره اقشار خاص بر سیاست‌ها و کارکردهای اقتصادی به منظور تقویت شاخص‌های عدالت اجتماعی را در بین مناطق فقیرنشین شهرستان‌های شادگان و رامهرمز به منظور مقابله با فقر ارتقاء نمایند.

از منظر مصاحبه شونده‌گان یکی از بسترهای مؤثر بر فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان، عدم توانمندسازی ساکنان مناطق فقیرنشین است. پیشنهاد مشارکت ذی‌نفعان در برنامه‌ریزی و نظارت می‌شود، تجربه اصلاح فرآیندها با مشارکت ذی‌نفعان نشان می‌دهد که، مشارکت آنها می‌تواند کارآمدی برنامه‌ها را به شدت افزایش دهد. به عنوان نمونه، در تجربه اصلاح فرایند بیمه اجتماعی کارگران، انجمن کارگران در بازطراحی فرایند بیمه اجتماعی کارگران و ارزیابی ثبت‌نام‌کنندگان مشارکت کرد. این تغییر خواهد توانست دقت شناسایی برنامه را به شدت افزایش و هزینه‌های طرح را به شدت کاهش دهد.

پیشنهاد می‌شود در راستای تقویت انگیزه پیشرفت در بین فقرا، انتقال منابع به سمت فعالیت‌های تولیدی و سمت‌گیری اشتغال‌زا و افزایش انگیزش تولید و تقویت تمایلات مربوط به توانمندی‌ها و قابلیت افراد در اولویت قرار گیرد.

- طبق نظر مصاحبه شونده‌گان فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار متأثر از عدم تخصیص تسهیلات به کسب و کار واقعی می‌باشد. پیشنهاد می‌شود نهادهای متولی از طریق حمایت مالی و بانکی از بنگاه‌های اقتصادی و حمایت از تولید و تسهیل مراحل اعطای مجوز به راه‌اندازی کسب و کارها به کاهش میزان فقر کمک نمایند. همچنین توجه به این موضوع که الزام واحدهای تولیدی به افزایش شدید دستمزدها در شرایط فعلی کشور می‌تواند منجر به بدتر شدن وضعیت تولید و حتی تعطیلی واحدهای تولیدی شود. بنابراین دولت باید بخش قابل توجهی از این رفاه از دست رفته را از طریق سیاست‌های حمایتی که برخلاف سیاست افزایش حداقل دستمزد تنها شامل شاغلین نشده و بیکاران را نیز دربردارد، جبران کند.

- یافته‌های پژوهش حاضر نشان داد که شیوع فقر در مناطق شهری نیمه برخوردار استان خوزستان متأثر از سازه خطرپذیری پایین مردم می‌باشد. پیشنهاد می‌شود صداوسیما استان با همکاری فیلم‌نامه‌نویسان، دانشگاهیان و کارگردان‌ها، به تهیه و پخش محتوایی پیرامون آگاهی از حقوق شهروندی روحیه مطالبه‌گری و... جهت ترویج فرهنگ

مطالبه‌گری پردازند. چنانچه شهروندان دارای روحیه مطالبه‌گری قوی و منسجمی باشند هم به تقویت زندگی اجتماعی آنان منجر می‌گردد و هم زمینه عدالت اجتماعی را فراهم می‌نماید. پیشنهاد می‌شود محققان آتی، با روش مدل‌سازی ساختاری تفسیر ریشه‌ها و پیامدهای فقر را در بین حاشیه‌نشینان استان خوزستان مورد مطالعه قرار دهند.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارد.

سپاسگزاری

بدین وسیله مجریان پژوهش حاضر، مراتب سپاس خود را از تلاش و زحمات ارزشمند و صادقانه مدیرکل دفتر برنامه‌ریزی، بودجه و تحول اداری استانداری استان خوزستان، معاون آموزش و پژوهش دفتر برنامه‌ریزی، بودجه و تحول اداری اعلام می‌نماید.

ORCID

Masoomeh Baghri		http://orcid.org/0000-0003-2043-5055
Marziyeh Shahryari		http://orcid.org/0000-0003-2819-7653
Ali Boudaghi		http://orcid.org/0000-0002-3830-3045
Sajad Bahmani		http://orcid.org/0000-0003-2278-948X

منابع

- از کیا، مصطفی و ایمانی جرجانی، حسین. (۱۳۹۰)، روش‌های کاربردی تحقیق: کاربرد نظریه بنیانی، تهران: انتشارات کیهان.
- اندایش، یعقوب؛ افقه، سید مرتضی و حسن زاده، فروزان. (۱۴۰۰)، «اندازه‌گیری شاخص‌های فقر چندبعدی در استان خوزستان با استفاده از تعدیل روش آلکایر- فوستر و با در نظر گرفتن ابعاد اشتغال و مسکن»، *مجله اقتصاد مقداری*، سال بیستم، شماره ۳.
- توکلی، احمد. (۱۳۹۳)، «فساد اقتصادی»، *کد خبر ۲۲۰۴۸۳*،
<https://www.irsteel.com/fa/news/22483>
- دینی ترکمانی، علی. (۱۳۹۹)، «راهکارهای اساسی کاهش فقر»، *روزنامه ایران*، سایت
<https://www.pishkhan.com/news/182825>
- رفیعیان، مجتبی؛ خدایی، زهرا و داداش پور، هاشم. (۱۳۹۳)، «ظرفیت‌سازی اجتماعات محلی به‌مثابه رویکردی در توانمندسازی نهادهای اجتماعی»، *مجله جامعه‌شناسی نهادهای اجتماعی*، سال اول، شماره ۱: ۱۳۳-۱۶۰.
- خورشیدی، رضا. (۱۳۹۷)، «مشکل توسعه‌نیافتگی: سرمایه مادی یا انسانی»، *سازمان پژوهش و برنامه‌ریزی آموزشی*،
<https://www.roshdmag.ir/fa/article/22082>
- سعدالهی، پوریا و روستا، کوروش. (۱۳۹۹)، «تبیین ساختار اقتصادی، اجتماعی و سیاسی فقر روستایی با رویکرد تئوری بنیانی (مورد مطالعه: روستای شمشیر از توابع شهرستان پاوه)»، *پژوهش‌های ترویج آموزش کشاورزی*، سال سوم، دوره ۱۳: ۶۱-۷۴.
- شهبازیان، آریز؛ عبداللهی، محمدرضا؛ عینیان، مجید و کاویانی، زهرا. (۱۳۹۷)، «برآورد خط فقر ۶ ماهه نخست سال ۱۳۹۷»، *معاونت پژوهش‌های اقتصادی (دفتر مطالعات اقتصادی)*، شماره مسلسل ۱۶۱۷۵، ۱-۱۵.
- شاه طهماسبی، اسماعیل؛ جوادیان، مجید؛ جواد و نیکبخت، محمدجواد. (۱۳۹۱)، «بررسی نقش اعطای تسهیلات به بنگاه‌های کوچک و متوسط صنعتی در ایجاد اشتغال (مورد مطالعه: کارگاه‌های صنعتی شهر تهران)»، *فصلنامه اقتصاد مالی*، سال ششم، شماره ۲۱: ۳۳-۵۸.

- هاشمی، عبدالرسول؛ ازکیا، مصطفی و موسوی، سید یعقوب. (۱۴۰۰)، «تحلیل تجربه زیسته فقرای شهری از طرد اجتماعی از بازار کار مورد مطالعه؛ مناطق ۱۷، ۱۸ و ۱۹ شهر تهران»، برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، سال سوم، شماره ۴۹: ۱-۳۲.
- قاسمی سیانی و محمدحقی، مهدی. (۱۳۹۵)، «تبیین گستره فقر شهری و شناسایی سکونتگاه‌های غیررسمی از منظر عدالت فضایی مطالعه موردی: نسیم شهر تهران»، فصلنامه برنامه‌ریزی منطقه‌ای، سال ششم، شماره ۲۴: ۲۴۵-۲۶۵.
- مرکز تحقیقات و بررسی‌های اقتصادی اتاق ایران. (۱۳۹۸)، «فقر و وضعیت آن در ایران و جهان»، سی و هفتمین شماره بروشور اقتصاد به زبان ساده،

<https://poverty-research.ir/blog/media-reports/poverty-in-world/4614/>

- AEI/Brookings Working Group on Poverty and Opportunity. (2015), Opportunity, responsibility, and security: A consensus plan for reducing poverty and restoring the American dream. s. *A thesis for the degree of Doctor of Philosophy*.
- Arzorroum, Chiller, N. (2005), «Different Dimensions of Poverty». *Economic Research Collection, Central Bank of the Islamic Republic of Iran*, 27,12-36.
- Durlauf, Steven. N. (2012), «Poverty traps and Appalachia. *Appalachian Legacy: Economic Opportunity After the War on Poverty*». *Brookings Institution Press, Washington DC*.
- Dall-Yang, Halder, Pang, Massoudi, Wintfeld, Hogan. (2014), «The economic burden of elevated blood glucose levels in 2012: diagnosed and undiagnosed diabetes», *gestational diabetes mellitus, and prediabetes. Diabetes care*, 37(12), 3172-3179.
- Desmond, Matthew, and Western, Bruce. (2018), «Poverty in America: New directions and debates». *Annual Review of Sociology*, 44(1), 305-18.
- Cruz, Marcio, and Amer Ahmed S. (2018), «On the impact of demographic change on economic growth and poverty». *World Dev.* 105,95-106.
- Cao-Ouyang, Xu. (2022), «How Do Ecosystem Services Affect Poverty Reduction Efficiency? A Panel Data Analysis of State Poverty Counties in China». *Int. J. Environ. Res. Public Health*, 19, 1886. <https://doi.org/10.3390/ijerph19031886>.
- Calnitsky, David. (2018), «Structural and individualistic theories of poverty». *Sociology Compass*, 12(12), e12640
- Francis, David, and Webster, Edward. (2019), «Poverty and inequality in South Africa: critical reflections». *Development Southern Africa*, 36(6),788-802.
- Ku- Lee, Han. (2018), «The role of family behaviors in determining income distribution: the case of South Korea». *Demography*, 55,87-99.

- Lačný, Martin. (2020), «Approaches to subjective poverty in economic and sociological research». *Human Affairs*, 30(3), 413–427. Doi: 10.1515/humaff-2020-0035.
- Libang-Xinglong, Junhui, Fang, Meimei. (2019), «Rural Poverty Identification and Comprehensive Poverty Assessment Based on Quality-of-Life: The Case of Gansu Province (China)». *Sustainability, MDPI Journal*, 11(17),1-18.
- Milazzo, Annamaria, and Van de Walle, Dominique. (2017), «Women left behind? Poverty and headship in Africa». *Demography*, 54,1119–45.
- McEwen, Craig A., and McEwen, Bruce S. (2017), «Social structure, adversity, toxic stress, and intergenerational poverty: An early childhood model». *Annual Review of Sociology*, 43,445-472.
- Munoz Boudet- Bhatt, Azcona, Yoo, Beegle. (2021), «A Global View of Poverty», *Gender, and Household Composition*, 3-24.
- O'Connor, Alice. (2016), «Poverty knowledge and the history of poverty research». *See Brady & Burton*, 169–92.
- Omar, Md Abdullah, and Inaba, Kazuo. (2020), «Does financial inclusion reduce poverty and income inequality in developing countries? A panel data analysis». *Journal of economic structures*, 9(1), 1-25. DOI: 10.1186/s40008-020-00214-4.
- Small-Harding, Lamont. (2010), «Reconsidering culture and poverty». *The annals of the American academy of political and social science*, 629(1),6-27.
- Ping-Yong-qing, xiu, fang. (2021), «Off-farm employment and poverty alleviation in rural China», *Journal of Integrative Agriculture*, 20(4), 943–952.
- Washington Post (2020), «The Coronavirus Is Infecting and Killing Black Americans at an Alarming High Rate». *Available online at: <https://www.washingtonpost.com/nation/2020/04/07/coronavirus-is-infecting-killing-black-americans-an-alarmingly-high-rate-post-analysis-shows/?arc404=true>*.
- Webster, CS and Kingston, Sarah. (2014), «Anti-Poverty Strategies for the UK: Poverty and Crime Review. Project Report». *Joseph Rowntree Foundation*,1-47.
- Azkia, Mustafā and Imani Jarjani, Hossien. (2011), *Applied research methods: application of basic theory*. Tehran: Keihan Publications. [In Persian]
- Andayesh-Afghah, hasanzadeh. (2021), «Measuring the modified Alkire-Foster's Multidimensional Poverty Index (MPI) in Khuzestan Province: Taking into Account the Dimensions of Employment and Dwelling». *Quarterly Journal of Quantitative Economics*. [In Persian]
- Dini Turkmani, Ahmad. (2019), «Basic solutions to reduce poverty», *Iran newspaper*, website <https://www.pishkhan.com/news/182825>, Shahrivar 1400. [In Persian]

- Rafiean- Khodae, Dadashpoor. (2014), «Community Capacity Building as an Approach in Empowering Social Institutions». *Biquarterly Journal of Sociology of Social Institutions*, 1(2),133-160. [In Persian]
- Shahbazian- Abdullahi- Ainian, Kaviani. (2017), «Estimation of the poverty line for the first 6 months of 2017», *Vice President of Economic Research (Economic Studies Office)*", scientific supervisor: Seyed Ali Rouhani, serial number 16175, 1-15. [In Persian]
- khorshidi, Reza. (2017), «The problem of underdevelopment: material or human capital», *Educational Research and Planning Organization*, <https://www.roshdmag.ir/fa/article/22082>. [In Persian]
- Saadalahi, Puria and Roosta, Korosh. (2020), «Explaining the Economic, Social and Political Structure of Rural Poverty with a Fundamental Theory Approach (Case Study: Shamshir Village from Functions of Paveh City) ». *Agricultural Extension and Education Research*, 13(3), 61-74. [In Persian]
- Shah Tahmasabi, Ismail; Javadian, Majid; Javad and Nikbakht, Mohammad Javad (2013), «Investigation of the role of providing facilities to small and medium-sized industrial enterprises in creating employment (case study: industrial workshops in Tehran) ». *Financial Economics*, 6(21), 33-58. [In Persian]
- Hashemi- Azkia - Mousavi. (2022), «The analyses of lived experience of urban poor about social exclusion from the labor market Case study; Districts 17, 18 and 19 of Tehran». *Social Development & Welfare Planning*, 13(49),1-32. [In Persian]
- Ghasemi seyani, Mohamad. and Haghi, Mehdi. (2017), «Expansion of urban poverty and informal settlements identification in terms of spatial justice (Case Study: Nasim shahr city) ». *Regional Planning*, 6(24), 245-265. [In Persian]
- Center for Economic Research and Investigations of the Chamber of Iran (2018), «Poverty and its situation in Iran and the world», *the 37th issue of the simple language economy brochure*, <https://poverty-research.ir/blog/media-reports/poverty-in-world/4614/>, February 29. [In Persian]

استناد به این مقاله: باقری، معصومه؛ شهبازی، مرضیه؛ بوداقتی، علی و بهمینی، سجاد. (۱۴۰۳). تحلیل داده بنیاد پیشران‌های موثر بر فقر شهری در مناطق نیمه برخوردار استان خوزستان (مورد مطالعه: شهرستان شادگان و رامهرمز). فصلنامه برنامه‌ریزی رفاه و توسعه اجتماعی، ۱۵(۵۸)، ۱-۴۲.

Social Development and Welfare Planning Journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.